

LOVANIÏ

IN PUBLICO JURIIUM AUDITORIO,

die 6. Julii 1770.

propugnata fuit sequens positio :

*Ad epist. 1. ad Corinth. cap. 7. v. 15. junct.
cap. 7. 8. § de divort. & can. 2. quæst. 2. caus. 28.*

Ex historia concilii Tridentini constat, acerrime ibidem agitatam fuisse quæstionem, utrum in casu, quem communiter casum Apostoli vocant theologi, parti conversæ liberum sit ad secunda vota migrare? Negavit id ex celeberrimis in eo concilio theologis Petrus Soto. Hujus sententiam, ut verriorem, amplectimur.

Propugnata quoque fuit in eodem auditorio die 19. Octobris 1770.
sequens assertio :

*Ad 1. ad Corinth. cap. 7. v. 15. D. August. lib. 2.
cap. 5. de adult. conjug. junct. caus. 28. quæst. 2.
can. 1. & cap. 7. & 8. § de divort.*

In casu, quem Apostoli vocant, plurimum est sententia, parti conversæ liberum esse ad alia vota migrare, qui de hoc dumtaxat disputandum esse credunt, quo tempore prius matrimonium solvatur, an statim ac conjux ad fidem convertitur, an tantum quando infidelis monitus renuit legitime cohabitare, an vero tunc tantum, quando fidelis ad alias nuptias transit? Posteriores sententiam tot sequuntur, ut ea facile numero interpretum vincat. Inter hos est Sanchez *lib. VIII. disp. 75. de matrim.* At is, ut & plures alii, recte sibi objiciunt: *posterius matrimonium iniri, priori permanente non posse.* Respondent autem: *satis*

A

esse prius natura dissolvi prius matrimonium in genere causæ materialis, in quantum ea dissolutio est dispositio requisita ad valorem posterioris matrimonii : at posterius natura in genere causæ efficientis, quatenus illa dissolutio est posterioris matrimonii effectus : sicut contingit in generatione unius, expulsiōneque formæ contrariæ. At hæc ratio inepta admodum & ridicula nobis adparet, talis certe, ut absurdum foret dicere de ea vel cogitasse Apostolum. Unde cum ex D. Augustino doceamur, quod nullius viri posterioris mulier uxor esse incipiat, nisi prioris esse desierit, & exceptio contra indissolubile matrimonii vinculum ex verbis Apostoli non possit erui, consequens est, ut hoc casu vinculum matrimonii dissolvi negemus.

Adversus has positiones, circa finem mensis Novembris ejusdem anni, prodiit

DISSERTATIO THEOLOGO-CANONICA

Utrum in casu Apostoli i. ad Cor. 7.
parti conversæ liberum sit ad
secunda vota transire ?

P E R

F. JOSEPHUM MAUGIS

Ord. erem. S. P. Augustini, in alma
universitate Lovanienſi
S. T. D. R. &c.

Nihil innovetur. S. Steph. ad S. Cyp.

PROÆMIUM.

Uam sit periculofum, multosque
infaustos exitus habere natum,
Q contra Romane ecclefie fenfum
& praxim novitias opiniones id-
troducere, cuncta retro ſacula triſti
nimis experimento comprobant.

Ex multis exemplis unum domtaxat, preſenti
rei non importunum, cunctisque notum, refe-
ram. Ab hæreſi ad fidem catholicam reverten-
tes abſque baptiſmatis reiteratione ſuſcipiebat
S. mater eccleſia. Inceperunt nonnulli, & max-
ime in oriente, ex bono quidem zelo, ſed non
ſecundum ſcientiam, novam praxim inducere, &
contra communem eccleſie morem, dictos hæ-
reticos ad eccleſiam redeuntes rebaptizare; bre-
vique tempore malum hoc, ceu febris quadam
peſtilens, ex oriente ſerpiſit in Africam, viroſ-
que non paucos, ſanctitate & doctrina celeberrim-
os, invaſit. Quantas autem iſta novitas excita-
verit in eccleſia turbas, & quam infelices fue-
rint illius exitus, nemo eſt, qui ignoret; unde
illis recensendis ſuperſedeo.

Res non multum abſimilis contingit in diebus
noſtris. Communis ſemper fuit eccleſie Romane
ſenſus, poſſe partem, ab infidelitate ad fi-
dem converſam, ad alias nuptias tranſire, dum
pars altera in infidelitate remanens, renuebat ei
cohabitare; &, ubi caſus contigit, a ſecundis
nuptiis dictam partem converſam eccleſia non

repulit. Incipiunt interim nonnulli opinionem novam inculcare, quam non noverunt patres nostri, afferentes in casu Apostoli, liberum non esse parti conversæ ad secunda vota migrare: & utinam iis dumtaxat in locis permanisset illa novitas, in quibus primum exorta est. Sed, proh dolor! Nostra etiam pervasit, illaque nonnulli, velut recentioribus quibusdam delicatioribusque fructibus, mox delectati sunt. Cum autem hæc illorum opinio graves cum in ecclesia, tum in republica possit habere sequelas & excitare turbas, illam non tam inquirendæ, quam stabiliendæ veritatis gratia discutere mihi est animus.

PROPOSITÆ QUÆSTIONIS RESOLUTIO.

Certum est in casu Apostoli, I. ad Cor. VII.
parti conversæ liberum esse ad secunda
vota migrare.

I. Um certum dico in casu
Apostoli, parti conversæ li-
citur esse ad secunda vota
migrare, non ideo certum
asserō, per conversionem
alterutrius partis, aut Bap-
tismi susceptionem, altera
nolente illi cohabitare, conjugium solvi. Alia
siquidem est quæstio, utrum in casu possit pars
conversa aliud matrimonium contrahere, &
utrum per conversionem ad catholicam fidem,
aut baptismi susceptionem, parte altera disce-
dente, matrimonium solvatur: de prima non est
dubium, de secunda fuit aliquando disputatum.

II. Audiri hac super re meretur Benedictus XIV.
pont. max. in præclaro opere de synodo lib. VI.
„ cap. 4. „ Sed alia, inquit, hinc oritur contro-
„ versia de temporis momento, quo rescindatur
„ foedus connubii, de quo est sermo. Plerique
„ doctores sentiunt, interpellato conjuge infi-
„ deli, eoque aut expresse abnuente legitime

„cohabitare cum fideli, aut intra terminum,
 „sibi in interpellatione præfixum, nihil respon-
 „dente, dissolutum statim censei vinculum
 „conjugii, quo erant ambo conficti. Alii ar-
 „bitrantur, tunc primum dirimi, cum conjux
 „conversus alteras nuptias contrahit. „ Et qui-
 „busdam interjectis, relatoque, quod anno 1726.
 Florentiæ casus contigerit, cujus enodatio ab
 illius quæstionis decisione pendebat, subdit:
 „Nos pro nostro, quod tunc gerebamus, se-
 „cretarii munere, dissertationem elucubravimus,
 „qua luculenter ostendimus, ex enuntiatis sen-
 „tentiis, posteriorem esse tam inter antiquos,
 „quam inter recentiores theologos & canoni-
 „stas fere communiter receptam. „ Et hæc etiam
 est sententia S. Thomæ, cui adhæreo.

III. At, inquires, si per conversionem unius
 partis, altera discedente, non solvatur matrimo-
 nium, ergo pars conversa non est libera. Quo-
 modo igitur fieri potest, ut, qui nullo instanti
 liber est, validum possit inire matrimonium?

R. Latet hic æquivocatio, qua detecta, nihil
 supererit difficultatis. Dico itaque, fieri quidem
 non posse, ut, qui nullo modo liber est, vali-
 dum possit inire matrimonium, at fieri potest,
 & fit, ut qui nullo instanti liber est a matri-
 monio ante contracto, liber tamen sit a servi-
 tute matrimonii, seu ab obligatione permanendi
 in contracto primitus matrimonio, quo posito,
 validum, in casu Apostoli, poterit inire matri-
 monium.

IV. Possè autem quempiam a matrimonio non
 esse liberum, & tamen liberum esse ab obliga-
 tione in eodem permanendi, evidens est in ma-
 trimonio, etiam inter fideles inito, quod, si
 non fuerit consummatum, per solemnem in re-
 ligione approbata professionem dissolvitur; quo

casu fidelis non est liber a matrimonio, cum fit matrimonio junctus, est tamen liber a servitute matrimonii, seu ab obligatione perpetuo manendi in matrimonio, quandoquidem primo bimestri possit, invita etiam comparte, religionem ingredi, & per solemnem in ea professionem matrimonii antea legitime contracti, sed nondum consummati, vinculum solvatur.

V. Dices cum quibusdam: saltem in casu, quo pars conversa, discedente infideli, transit ad secundas nuptias, idem temporis punctum uniet primum & secundum contractum, quod est impossibile.

R. Non ita est: sed uno & eodem temporis puncto perficietur secundus, & dissolvetur primus. An forte unum & idem temporis punctum unit, seu confociat matrimonium ratum & solemnem professionem in religione approbata emissam? Minime.

VI. Considerent ergo, qui ista objiciunt, quod, sicut eodem temporis puncto, quo perficitur solemnis professio, dissolvitur matrimonium ratum, ita ut simul numquam existant matrimonium ratum & professio solemnis, ita eodem temporis puncto, quo perficitur in casu Apostoli secundus contractus, dissolvi possit primus, ita ut simul numquam existant primus & secundus. His præmissis pro enodanda difficultate, quæ ipso in limine mox videbatur occurrere, & quæ a nonnullis sat serio objicitur, ad quæstionis resolutionem stabiliendam progrediamur. Itaque

VII. Probatur 1.º ex Apostolo primæ ad Cor. 7. v. 15. *Quod si infidelis discedit, discedat, non enim servituti subiectus est frater aut soror in hujusmodi.* Atqui maxime foret subiectus servituti, quam matrimonium inducit, si, comparte infi-

deli discedente, non liceret ei aliud matrimonium inire, ut per se patet; ergo &c.

VIII. Respondent adversarii: Apostolum ibidem de illa dumtaxat agere servitute, qua tenetur uxori vir debitum reddere, & uxor viro, alterque alteri cohabitare, ita ut naturalis verborum istorum sensus sit: *Si infidelis discedit, discedat, in isto casu matrimonii debitum cessat, nec tunc debet fidelis cohabitare infideli.* At non uno ex capite vitiosa est ista responsio.

IX. Primo vitiosa est juxta ipsamet adversariorum principia, secundum quæ, in verbis scripturæ sacræ generaliter prolatis, non est facienda exceptio, quam ipsamet scriptura non fecerit. Ita siquidem illi ratiocinantur. „ Juxta Apostolum ad Rom. 7. ” quæ sub viro est mulier, vivente viro, alligata est legi; si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri. Igitur vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro: si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri. „ Hic, inquit, nulla est exceptio, generale est essatum, mulier iis catenis alligata est viro, quas sola potest mors rumpere. Quocumque casu, si fuerit cum alio viro, vocabitur adultera. Ita, inquam, illi discurrunt, ut probent, in casu, de quo agitur, non posse partem conversam ad secundas nuptias transire, quia nimirum generaliter & sine exceptione dixit Apostolus: *Vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro.*

X. Retorqueo itaque argumentum, & secundum principia ista, quibus nostri utuntur adversarii, ita discorro. In verbis scripturæ sacræ generaliter prolatis, non est facienda exceptio, quam ipsamet scriptura non fecerit: atqui generaliter & sine ulla exceptione pronuntiat Apostolus, seu per eum Spiritus Sanctus, quod, si in-

fidelis discedit, servituti, utique matrimoniali, subjectus non fit frater aut soror in hujusmodi; ergo generaliter & sine ulla exceptione verum est, quod pars conversa ab omni servitute matrimoniali fit libera: nulla siquidem est exceptio, generale est effatum, absolute & simpliciter dicitur, quod non fit servituti subjectus frater aut soror in hujusmodi. Sua proinde principia vel deserunt adversarii, vel si non deserant, fateri debent quod, illa sequendo, vitiosa fit data responsio, quandoquidem dictum Apostoli textum ad aliquam restringant servitutis speciem, ubi tamen Apostolus non de aliqua tantum servitutis specie locutus est, sed generaliter & sine ulla exceptione dixit: *Non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi.*

XI. Frustra reponunt, quod per particulas *in hujusmodi* restringat Apostolus propositionem suam, velitque tantum docere, non esse obligationem in isto casu reddendi debiti, de qua obligatione fuerat locutus v. 3. Hoc, inquam, frustra reponunt: nam præterquam quod inter v. 3. & 15. nulla fit connexio, nulla unius ad alterum relatio, certum est, & in hoc consentiunt omnes scripturæ interpretes, quod particulae *in hujusmodi*, non designent aliquam servitutis speciem, a qua libera fit pars conversa, sed tantum determinent casum, in quo soror aut frater matrimoniali servituti non est subjectus, nempe, quando *infidelis discedit*; & in hujusmodi, seu in isto casu, teste Apostolo, generaliter & sine ulla exceptione a servitute liber est frater aut soror, & consequenter ad alias potest transire nuptias. Mirum sane, quod tam inauditam sacræ scripturæ interpretationem non vereantur aliqui tamquam genuinum scripturæ sensum proferre.

XII. Secundo, quando de sola habitationis se-

paratione agit Apostolus, sedulo monet, quod, si a marito discesserit mulier, manere debeat innupta, ut patet ex *v. 11.*: ergo si de eadem egisset *v. 15.*, eadem illi cura fuisset monendi partem conversam, ut similiter innupta maneret, & procul dubio explicasset de qua servitute ageret, dum dicebat, quod, discedente infideli, non esset servituti subiectus frater aut soror eiusmodi; explicasset, inquam, quod, licet non foret in isto casu pars conversa servituti illi subiecta, qua tenetur mulier viro, & vir uxori debitum reddere, illique cohabitare, ab illa tamen matrimoniali servitute non esset libera, qua tenetur uterque conjux, alterutro vivente, ad alias nuptias non transire, & consequenter quod, discedente infideli, deberet pars conversa manere innupta, maxime cum multo major esset ratio hoc monitum dandi *v. 15.*, quam *v. 11.*

XIII. Probatur hoc posterius. Versu *11.* non dixerat Apostolus, mulierem a viro discedentem, servituti non esse subiectam, quod tamen dixerat *v. 15.*, & consequenter in versu *11.* nihil erat, quod vel minimam potuisset præbere occasionem existimandi, mulierem a viro discedentem esse liberam, & posse ad alias nuptias transire. Hoc tamen non obstante, seu quamvis nullam rei istius existimandæ occasionem præbuisset, monendam duxit mulierem, a viro recedentem, ut maneret innupta; ergo a fortiori idem monitum dare debuisset *v. 15.*, quandoquidem dicendo simpliciter & sine addito partem conversam, infideli discedente, servituti non esse subiectam, occasionem quam maximam dedisset existimandi, partem illam esse omnino liberam, & ad secunda posse vota migrare.

XIV. Profecto, qui simpliciter & absolute dicit, aliquem servituti matrimoniali non esse sub-

jectum, simpliciter & absolute dicit, illum esse liberum, cum nihil aliud sit esse liberum, quam servituti non subjectum: dixerat autem Apostolus simpliciter & absolute, partem conversam, discedente infideli, servituti non esse subjectam; ergo simpliciter & absolute pronuntiaverat eam esse liberam, & consequenter de omnimoda libertate a matrimoniali servitute egerat, quia, si de illa non egisset, necessario debuisset propositionis suæ generalitatem restringere, explicando de qua libertate ageret, quandoquidem hoc non explicando, & suæ propositionis generalitatem non restringendo, ansam præberet existimandi, accipienda esse verba, prout sonant, & consequenter ab omnimoda servitute matrimoniali liberam esse partem conversam, seu ad secundas posse nuptias transire: atqui tamen hoc non fecit Apostolus, & quod tam serio monuit v. 11. non amplius monet v. 15., non dicit, quod pars conversa, discedente infideli, manere debeat in nupta, sed simpliciter & absolute asserit, quod, *in hujusmodi*, seu in casu, quo infidelis discedit a fidei, non sit servituti subjectus frater aut soror; ergo de illa servitute agit, qua tenetur uterque conjux, altero vivente, ad secundas nuptias non transire, & cui partem conversam declarat non esse subjectam.

XV. Præterea v. 11. agit Apostolus de muliere virum deserente: *Quod si discesserit, manere in nupta*, & quidem interdum deserente culpabiliter, cum, ut reor, nemo dicturus sit, quod mulieres viros suos deserentes, semper sint innocentes. Versu autem 15. agit de muliere vel viro, qui sine ulla culpa deseritur a comparte infideli. Dico *sine ulla culpa*, quia certum est, quod fides suscepta fidelem non reddat culpabilem, adeoque infideli justam non præbeat causam de-

ferendi fidelem. Certum est autem, quod a muliere virum suum deserente, & quidem interdum culpabiliter, per se & generaliter non fit ducenda paritas ad mulierem fidelem, quæ virum non deserit, sed ab ipso deseritur, & quidem sine ulla ipsius culpa: ergo ex eo, quod mulier virum suum deserens, & quidem interdum culpabiliter, manere deberet innupta, per se loquendo non sequebatur, quod pars conversa, quæ non deserebat, sed deserebatur, & quidem sine ulla ipsius culpa, etiam manere deberet innupta: ergo iterum ex hoc capite multo major erat ratio partem conversam monendi §. 15., quod, discedente infideli, manere deberet innupta, quam simile monitum dandi §. 11., quandoquidem per se & generaliter loquendo non fit nec debeat esse eadem conditio illius, qui deseritur, & qui deserit, illius, qui est sine culpa, & qui est culpabilis. Hoc tamen non fecit Apostolus; ergo &c.

XVI. Quid ergo, inquires, dicendum ad textum Apostoli ad Rom. 7., ubi generaliter & sine exceptione loquitur, dum dicit: *Quæ sub viro est mulier, vivente viro, alligata est legi; si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri. Igitur, vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro?*

R. Quod contra nos inutiliter urgeatur, quia in casu, de quo agimus, pars conversa, vivente viro, non est cum alio viro. Vivit quidem, qui ante fuit vir ejus, sed non amplius vivit vir ejus, sive qui ante fuit vir ejus, non est amplius vir ejus, matrimonio ejus per subsequens partis conversæ coniugium dissoluto.

XVII. Sic v. g., si qua mulier post matrimonium ratum, sed non consummatum, in religione approbata solemniter profiteatur, emissa solemnique professione, non amplius vivet vir ejus, sed

tantum vivet ille, qui vir ejus ante fuit: & si postmodum gravi admodum de causa cum dicta muliere in voto solemni dispensaretur, posset cum alio matrimonium inire, etiam illo vivente, qui vir ejus ante fuit, sicut etiam posset alia mulier, quæ naturaliter fuisset mortua, & postmodum miraculose suscitata. Hoc in casu manifestum est, quod mulier, vivente viro, non esset cum alio viro, licet cum alio viro esset, vivente illo, qui vir ejus antea fuisset. Cum ergo hoc unum velit Apostolus ad Rom. 7. quod, nullo umquam casu, licitum sit mulieri duos habere viros, seu vivente viro numquam ipsi licitum sit alteri viro adhærere, frustra textus ille adfertur contra nostram, seu potius ecclesiæ sententiam, secundum quam utique sine ulla exceptione verum est, quod ad Rom. 7. dicit Apostolus. Si quis interim absolute contendat, quod verificari non possit communis ecclesiæ sensus, nisi ab illa sententia, quam ad Rom. 7. protulit Apostolus, ostendatur aliqua exceptio, exceptionem illam habet apud eundem Apostolum, ad Cor. 7., prout ostendi.

XVIII. Si respondeant adversarii, quod non adeo clarus sit Apostoli textus ad Cor. 7., & quod in eo difficultas aliqua aut ambiguitas lateat, audiant, velim, hoc Spiritus Sancti monitum Deut. 17. *Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & lepram, & iudicum intra portas tuas videris verba variari, surge & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, veniesque ad sacerdotes Levitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore; quæresque ab eis, qui indicabunt tibi iudicii veritatem. Et facies, quodcumque dixerint, qui præsunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te juxta*

legem ejus ; sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram.

XIX. Loco sacerdotum Levitici generis, habemus in hac lege successorem Petri & vicarium Christi, seu Romanum pontificem. Habemus ecclesiam, non tantum sacrarum scripturarum, sed & genuini earum sensus depositariam. Cum ergo a recta & legitima sacræ scripturæ interpretatione quæstionis propositæ totaliter dependeat genuina solutio, ad quos ibimus, ut rectam illam & legitimam S. scripturæ interpretationem habeamus, nisi ad eos, quibus Christus *aperuit sensum, ut intelligerent scripturas?*

XX. Sane, ut ait Apostolorum princeps epist. 2. cap. 1. *Omnis prophetia scripturæ propria interpretatione non fit.* Si qua igitur in textu Apostoli Pauli difficultas, si qua sit ambiguitas, ut recta illius legitimaque habeatur interpretatio, illi sunt consulendi, quibus ex officio incumbit S. scripturæ sensum fideles docere. Consulendi sunt episcopi, quos *posuit Spiritus Sanctus regere ecclesiam Dei.* Si inter se illi discrepent, vel ipsi etiam SS. patres inter se non conveniant, seu *si judicum intra portas tuas videris verba variari,* consulenda est sedes apostolica, ad quam majores causas referre mos est, cuique, ut verbis utar illustrissimi Bossuet in communitorio expositioni doctrinæ catholicæ præfixo pag. mihi 27., *ab exordio Christianismi universa ecclesia reverenter auscultavit,* illa, inquam, consulenda est, ad cujus autoritatem teste D. Th. 2. 2. q. 1. a. 10. corp. *pertinet finaliter determinare,* quis sit verus & legitimus, sacræ scripturæ sensus, sacerdotisque, seu summi pontificis iudicio standum: nam, ut ait S. Cyprianus lib. 1. epist. 3. ad Cornelium: *Non aliunde hæreses*

obortæ sunt, aut nata sunt schismata, quam inde, quod sacerdoti Dei non obtemperatur. Hoc si attente consideraretur, quod, ut debita cum prudentia procedatur, Spiritus Sanctus monet faciendum, tot non essent, qui illos vellent corrigere, a quibus debent corrigi; tot non essent, qui illos vellent sacras scripturas docere, a quibus debent sacrarum scripturarum doctrinam & sensum accipere; verbo, tot non essent, qui sapere vellent, supra id quod oportet. Itaque propositæ quæstionis resolutio

XXI. Probatum 2°. ex S. Ambrosio, cujus non tantum apud catholicos, sed etiam apud hæreticos tanta autoritas & veneratio fuit, ut ipsemet Pelagius hærefiarcha de ipso loquens, dicere non dubitaverit: *Cujus fidem & purissimum in scripturis sensum ne inimicus quidem ausus est reprehendere*, prout videre est in Aug. lib. 1. con. Jul. num. XLVII., qui ibidem dicit: *Hoc Pelagius de Ambrosio judicavit.* Cujus ergo purissimum in scripturis sensum ne inimicus quidem ausus est reprehendere, hunc ego ab amicis non arbitror reprehendendum, unde illum incunctanter produco, tamquam verum sensum Apostoli assecutum.

XXII. Lib. 8. in Lucam scribens in hæc verba: *Omnis, qui dimittit uxorem suam, & ducit alteram, mœchatur, & qui dimissam a viro duxerit mœchatur*, ita commentatur: " Prius dicendum, arbitror de lege conjugii, ut postea de prohibendo divortio disputemus. Quidam enim, putant omne conjugium a Deo esse, maxime, quia scriptum est: *Quæ Deus conjunxit, homo non separet.* Ergo si omne conjugium a Deo est, omne conjugium non licet solvere; & quomodo Apostolus dixit: *Quod si infidelis discedit, discedat.*

XXIII. Ecce in terminis, ut aiunt, docet Ambrosius, dari aliquod conjugium, quod *licet solvere*, nempe, dum a parte conversa infidelis discedit. Quod autem hic non agatur de solutione quadam improprie dicta, seu, quæ consistit in separatione habitationis & tori, sed de ipsa solutione matrimonialis vinculi, clarius est, quam ut probari debeat: cum enim ostendere ibidem velit Ambrosius, dari aliquod matrimonium, quod non est a Deo, quia matrimonium aliquod solvere licet, nempe, dum in casu Apostoli discedit infidelis a fidei, si de illa dumtaxat ageret matrimonii solutione, quæ consistit in separatione habitationis & tori, jam non tantum probaret, quod matrimonium aliquod non sit a Deo, sed contra suum intentum probaret, quod nullum matrimonium a Deo sit, quia nullum est matrimonium, quod, certis de causis, solvi non possit quoad habitationem & torum. Proinde certum est, quod de solutione matrimonialis vinculi loquatur, dum asserit, quod in casu Apostoli, dum discedit infidelis a fidei, matrimonium possit dissolvi.

XXIV. Dices cum quodam jurisperito: Ad quæstionem nostram impertinens est locus iste: non agitur in textu citato de matrimonio infidelium inter se, sed Christianorum cum infidelibus inito, & quod consequenter nullum est. Probat hanc suam assertionem ex traductione verborum S. Ambrosii, quam fecit D. Gibert, & quæ est hujusmodi: *Si tout mariage vient de Dieu, il n'y a point de mariage, qui ne soit indissoluble, & néanmoins selon St. Paul le mariage d'un fidèle avec un infidèle est dissoluble, puisque l'Apotre dit: Si infidelis discedit, discedat. Il faut donc, que ce mariage, qui est dissoluble, ne vienne pas de Dieu, aussi la loi du Seigneur le defend.*

XXV.

XXV. R. Inprimis libenter quærerem ex isto advocato, ubinam didicerit, quod, tempore S. Ambrosii, matrimonium Christianorum cum infidelibus esset nullum? An forte nullum fuit S. Monicæ cum Patritio conjugium? Christiana tamen erat illa, & hic infidelis, ut patet ex Augustino lib. 9. Confess. cap. 9., ubi de matre sua loquens, ait: *nec in eo (scilicet viro suo) jam fideli planxit, quod in nondum fideli toleraverat.* Profecto a nostris temporibus ad tempora S. Ambrosii, pro nullitate matrimonii Christianum inter & infidelem contracti, velle argumentari, error est in viro docto intolerabilis.

XXVI. Proinde certum manet, quod, dum aliquod matrimonium solvi posse docet Ambrosius, de matrimonio agat inter infideles contracto, cum referat se ad locum Apostoli, quem constat ibidem de ejusmodi matrimonio agere. Deinde, si de matrimonio Christianum inter & infidelem contracto locutus fuisset Ambrosius, & illud censuisset esse nullum, quomodo potuisset dicere, quod matrimonium illud in casu Apostoli liceat solvere? An forte solvitur matrimonium, quod non existit? An non prærequiritur valor, seu existentia matrimonii, ut possit dissolvi? Profecto perinde fuisset, ac si dixisset Ambrosius, quod, in aliquo casu, liceat mulieri a viro non suo recedere, qui discursus non tantum fuisset tanto viro indignus, sed omnino ridiculus, quandoquidem non in aliquo tantum, sed in omni prorsus casu, debeat mulier ab illo recedere, cui invalide conjuncta est, seu qui vir ejus non est.

XXVII. Nec quemquam moveat verborum S. Ambrosii Gallica traductio, quam dedit D. Gilbert, & quam supra retuli: est siquidem illa traductio prorsus infidelis, & in textum Ambrosii illud intrudit, quod in eo non habetur, prout

conferenti textum cum traductione prima fronte apparebit. Intrusa, inquam, sunt illa verba: *Et néanmoins selon St. Paul, le mariage d'un fidèle avec un infidèle est dissoluble*; quæ in textu Ambrosii non habentur.

XXVIII. At, si hæc ita sint, si de matrimonio inter infideles contracto agat Ambrosius, quare ergo subtexit: *In quo & mirabiliter noluit apud Christianos causam residere divortii, & ostendit, non a Deo omne conjugium, neque enim Christianæ gentilibus judicio Dei copulantur, cum lex prohibeat?* R. Quia ab infidelibus transibat ad fideles, quos avertere volebat a ducendo jugo cum infidelibus, utpote cum ejusmodi matrimonia etiam non sint a Deo, quandoquidem illa Deus prohibeat, & propter cultus disparitatem nata sint infaustos exitus habere, rixas procreare, & divortii causam dare.

XXIX. Sed forte non deerit, qui reponat: „ Si
 „ agat Ambrosius de solutione matrimonii quoad
 „ vinculum, ergo, juxta ipsum, omne matri-
 „ monium, quod a Deo non est, quoad vincu-
 „ lum dissolvi potest. Constat autem multa esse
 „ matrimonia, quæ a Deo non sunt, puta, quia
 „ contra ejus præceptum fiunt, & quæ tamen
 „ taliter dissolvi non possunt. Ergo necessario
 „ intelligendus est Ambrosius de solutione ma-
 „ trimonii quoad habitationem & torum, ut
 „ subsistat ejus ratiocinium. „

Sed hanc sequelam nullatenus subsistere, luce meridiana clarius est. Ratio est, quia non probat Ambrosius aliquod matrimonium posse dissolvi, quia matrimonium aliquod non est a Deo, sed probat aliquod matrimonium non esse a Deo, quia aliquod matrimonium potest dissolvi, nempe, dum in casu Apostoli discedit infidelis a fide- li. Ambrosii proinde ratiocinatio est hujusmodi:

Si omne conjugium a Deo est, omne conjugium non licet solvere: atqui tamen aliquod conjugium solvere licet, nempe, dum a fidei discedit infidelis; ergo non omne conjugium a Deo est. Ex qua ratiocinatione, ut nemo non videt, inferri non potest: Ergo illud matrimonium, quod à Deo non est, quoad vinculum solvi potest; sed hoc unum dumtaxat: ergo illud matrimonium, quod, in casu Apostoli, quoad vinculum solvi potest, a Deo non est; quia licet ex antecedente inferatur consequens, ex consequente tamen non inferatur antecedens.

XXX. Prob. 3°. ex S. Chrysoftomo hom. 22. in epist. ad Rom. ubi tam claris verbis asserit, in casu Apostoli matrimonium dissolvi, ut clarioribus dicere id nequeat. *Quid miraris, inquit, si inter alienos homines hoc non ubique fieri possit (ut nempe cum omnibus pacem habeamus) quandoquidem, etiam inter virum & mulierem, necessitatem illam & vinculum pacis dissolvat, cum dicit: Si vero infidelis abscedit, abscedat.* Agit ibidem Chrysoftomus de tristi illa necessitate, quam sæpe mortales experiuntur, & qua fit, ut cum omnibus pacem habere nequeant, & quæ non inter alienos dumtaxat, sed etiam inter virum & mulierem interdum reperitur, asseritque, quod dum dicit Apostolus: *Si vero infidelis abscedit, abscedat*, non tantum necessitatem illam tollat, quam pateretur pars fidelis, dum cum infideli, qui eam v. g. ad peccatum pertraheret, vivere non posset in pace, quod utique fieri potuisset per solam habitationis separationem, sed etiam *vinculum pacis dissolvat*. Quodnam est vinculum, quod virum & mulierem ligat, nisi vinculum matrimoniale, quod eodem jure vocatur *vinculum pacis*, quo contractus matrimonialis dicitur *contractus amoris* ?

Hoc tamen vinculum, teste Chrysoftamo, dissolvit Apostolus, seu autoritate divina solutum, aut, si mavis, solubile pronuntiat, dum dicit: *Si infidelis abscedit, abscedat; ergo &c.*

XXXI. Dicit forte nonnullus, quod etiam docuerit Chrysoftomus, per adulterium dirimi matrimonium, & consequenter quod, sicut erravit in hoc casu, ita etiam erraverit in alio. At, præterquam quod hoc nullatenus sequatur: *erravit in uno, ergo & in alio*, non quaeritur hic, an bene vel male docuerit Chrysoftomus, in casu Apostoli, matrimonium posse dirimi, sed utrum ipsa illud docuerit? Negant adversarii, ego autem affirmo. Deinde inter utrumque casum magna est disparitas. Quod erraverit in primo, si nempe illud docuerit, quod prætendit objectio, & quod discutere non est hujus loci, quod inquam, in eo erraverit, scimus aliunde; ipsum autem errasse in secundo, nullo ex capite probatur, imo potius ipsum non errasse, novimus ex communi sensu ecclesiæ, cui in hac parte adhæret Chrysoftomus: novimus ex SS. pontificum decretalibus, ex particularium ecclesiarum ritualibus, ex S. scripturæ interpretum, theologorum & canonistarum toto orbe dispersorum unanimi consensu. Afferere autem omnes illos in errore versari, & penes pauculos quosdam, *heri* exortos, residere veritatem, videtur, ut mitissime loquar, valde temerarium.

XXXII. Dices: tantum abest, ut S. Chrysoftomus infidelitatem alterutrius partis habuerit tamquam legitimam causam dissolutionis nodi matrimonialis, ut in terminis asseruerit, quod infidelem non liceat expellere, sicut expellere licet fornicariam, quodque crimen fit venia indignum, quod quispiam a conjuge se separet,

cui non nisi sua infidelitas potest exprobari. Ita siquidem scribit in cap. 3. Isaiæ: Permissit (Christus) ut is, qui fornicariam habet uxorem, illam expelleret, gentilem vero uxorem secus. Et hom. 63. tom. 8. Adeo grave, adeo venia indignum est hoc peccatum, ut, si uxor invito conjuge, etiam indololatra, ab illo separetur, a Deo puniatur, si ab adultero, minime.

ꝛ. Hic sibi triumphare videntur adversarii, sed non reflectunt, quod ista omnia præsentem questionem ne attingant quidem, quod, inquam, non attingant casum Apostoli, de quo hic agimus.

XXXIII. Agit Apostolus de casu, quo a parte fideli discedit infidelis, eique cohabitare renuit, & super hoc nostra quæstio versatur. Agit autem Chrysostomus in utroque textu de casu profligato, sive agit de casu, non quo a parte fideli discedit infidelis, sed quo a parte infideli discedit fidelis, & ab ipsa invita separatur, ut patet ex verbis ejus; qui casus tantum distat a casu Apostoli, quantum distat cælum a terra, ut per se patet. Ut quid ergo talia objiciunt? Sane si præjudiciis suis nimium non indulgerent, si vel propria dumtaxat verba attente considerarent, ex illis convinceretur, quod extra casum Apostoli vagentur, cum expresse agant de fideli deserente infidelem, *cui sua tantum potest infidelitas exprobari.* Estne ibi casus Apostoli? Profecto, dum in casu isto mulier conversa ad secundas transit nuptias, non illum deserit, *cui sua tantum potest infidelitas exprobari*, sed illum, cui, præter infidelitatem, jure merito possit illud exprobrare, quod cum ipsa nolit habitare.

XXXIV. Varia in decursu occurrent adversariorum argumenta, quæ eodem vitio laborant, ut mirum sit, viros præclaro ingenio pollentes,

scientiaque non vulgari præditos, ad hoc non reflexisse, non, inquam, reflexisse, quod, volentes probare in [casu Apostoli licitum non esse parti conversæ ad secundas nuptias transire, argumenta proferrent, quæ ad casum Apostoli nullatenus spectarent.

XXXV. Prob. 4. ex Hugone a S. Victore, viro, teste Moreri, eminentis adeo doctrinæ, ut secundus Augustinus appellaretur. Hic porro lib. 2. de Sacramentis p. 11. num. 13. ita resolvit: „ Si infidelis, inquit, discedit, discedat, non est subditus servituti frater in ejusmodi... nihil illi debet... liber est, ut faciat quod vult, tantum in Domino. Ducat uxorem, si vir ille est; si femina, nubat; quam vult societatem eligat, jam non tenetur debito prioris societatis, cujus jus solutum est, propter injuriam Creatoris. Doctrinam hanc ex Gratiano haurire non potuit Hugo, utpote qui diu ante sit mortuus, quam decretum suum edidisset Gratianus. Ille siquidem obiit anno 1139. & decretum suum hic non edidit nisi circa annum 1151.

XXXVI. Hugonis doctrinam similiter tradit Petrus Lombardus, lib. 4. dist. 39. *Cum, inquit, liceat dimittere volentem cohabitare, non tamen, ea vivente, aliam ducere licet. Discedentem vero sequi non oportet, & ea vivente, aliam ducere licet.* Sed tempus est, ut progrediamur ad S. Thomam, cujus autoritatem non respuunt adversarii; sed sibi potius favere contendunt, asserentes, S. Thomam matrimonii indissolubilitatem constanter asseruisse. Videamus itaque quomodo ipsis faveat.

XXXVII. S. Th. non transeunter, ut aiunt, nec aliud agens, sed ex professo locum Apostoli ad Cor. 7. explicans, dicit: *Superius ostendit (scilicet Apostolus) quod fidelis non debet dimittere*

infidelem cohabitare volentem ; hic autem dicit quod, si non vult cohabitare, non tenetur fidelis eum sequi, sed potest alteri nubere ; ... primum enim matrimonium dissolubile erat, quia nunquam fuit ratum.

XXXVIII. Nec ibi dumtaxat, sed etiam sup-
pl. q. 59. art. 5. idem docet. „ Dicendum, quod,
„ quando alter conjugum ad fidem convertitur,
„ altero in infidelitate manente, distinguendum
„ est : quia si infidelis vult cohabitare sine con-
„ tumelia Salvatoris, id est sine hoc, quod ad
„ infidelitatem inducat, potest fidelis libere dis-
„ cedere, sed discedens non potest alteri nube-
„ re ; si autem infidelis non velit cohabitare sine
„ contumelia Creatoris, in verba blasphemiae
„ prorumpens, ... vir fidelis discedens, po-
„ test alteri per matrimonium copulari. „ Quan-
„ donam autem solvatur prius matrimonium, seu
„ in infidelitate contractum, docet ibid. ad 3. di-
„ cens : *matrimonium, quod post in fide Christi*
contrahitur, solvit matrimonium, quod prius in in-
fidelitate contractum fuerat.

XXXIX. Si tantus vir, si scholæ angelus
sententiam hanc tam constanter & sine ulla hæsi-
tatione propugnet, quomodo aliqui asserere non
erubescunt, illam esse erroneam, SS. patribus
adversam, & Ecclesiæ traditioni contrariam ?
An forte propter Gratiani auctoritatem deseruisset
ecclesiæ traditionem & SS. patres, & non
potius, propter ecclesiæ traditionem sancto-
rumque patrum auctoritatem deseruisset Grati-
anum, si, quam hic tradebat, doctrina fuisset doctrina
ecclesiæ traditioni & SS. patribus contraria ?

XL. Profecto, juxta S. Th. 2. 2. q. 10. a. 12.
maximam habet auctoritatem ecclesiæ consuetudo,
quæ semper est in omnibus æmulanda. Faxit Deus,
ut principium hoc præ oculis omnes semper ha-

beant, & tam multi non reperientur, quos delectabit novitas, & qui sibi mox videbuntur esse docti, ubi aliquid protulerint novi. Principium hoc, quod aliis tradebat S. Th., procul dubio ipsemet secutus est, cum non esset de numero eorum, qui *dicunt & non faciunt*, & consequenter ecclesiæ consuetudinem est æmulatus. Si ergo, tempore Gratiani, fuisset ecclesiæ consuetudo contraria iis, quæ super hac quæstione Gratianus tradebat, prout nonnulli insinuant, consuetudinem illam novisset S. Th., nec umquam fuisset secutus novam Gratiani opinionem, sed per ecclesiæ consuetudinem, quam maxime æmularatur, & quæ maximam habet auctoritatem, refutasset Gratiani novitatem.

XLi. Nec dicas, quod S. Th. adhæserit Gratiano, quia ejus tempore jam invaluerat ipsius opinio, & per eam introducta erat in ecclesiam nova consuetudo: Quia, quod Gratiani, vel cujuscumque alterius opinio contra ecclesiæ consuetudinem & SS. patrum auctoritatem nec invaluerit, nec potuerit invalescere, infra demonstrabo.

XLii. Probatur 5°. ex Innocentio III. cap. *Quanto de divortiiis*. Si, inquit pontifex, *alter infidelium conjugum ad fidem catholicam convertatur, altero vel nullo modo, vel non sine blasphemia divini nominis, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare volente, qui relinquitur, ad secunda, si voluerit, vota transibit; & in hoc casu intelligimus, quod ait Apostolus: Si infidelis discedit, discedat. Idem videre est cap. Gaudemus.*

XLiii. At, inquires, non est decretalis illa definitio *ex cathedra*, non est in hujusmodi pontifex infallibilis.

R. 1° Etiam definitio *ex cathedra* non fuit responsum S. Stephani ad S. Cyprianum, & ta-

men, hoc non obstante, non licebat contra morem ecclesiæ baptizatos ab hæreticis rebaptizare: ergo pariter non licet in casu Apostoli partem conversam, nubere volentem, a nuptiis repellere contra morem ecclesiæ.

XLIV. R. 2. Si in suis decretalibus infallibiles non sint pontifices, multo minus infallibiles sunt, qui illis adversantur. Quid igitur juris? An in quæstione, cujus, ut ante dixi, genuina solutio pendet a recta & legitima sacrarum litterarum interpretatione, licebit deserere summi pontificis interpretationem, sub eo prætextu, quod non sit infallibilis, ut eam sequamur, quam recentiores quidam advocati dederint, & qui certo etiam non sunt infallibiles, quorumque officium non est interpretari scripturas, imo qui sæpe eas vel a longe vix salutaverunt? Non videtur. Profecto aliud est S. pontificem in aliquo responso non esse infallibilem, & aliud, ipsum in eo errasse. Hoc ut asseratur, & ab ejus autoritate recedatur, graviora requiruntur motiva, quam huc usque adversarii protulerint. Deinde, illa Innocentii III. decretalis est communi ecclesiæ sensu praxique firmata; quid ergo ultra requiritur, ut omni veneratione digna habeatur, illique incunctanter adhæreatur?

XLV. Dices: secutus est Innocentius Gratianum errantem; ergo erravit.

R. Hanc esse meram petitionem principii; prius enim, quam dicatur, quod errantem sit secutus, probari debet, quod erraverit Gratianus. Ipsum autem non errasse, præter ante dicta, probatur hoc ratiocinio. Si Gratiani sententia fuerit antiquæ traditioni, ecclesiæ consuetudini & patrum sensui contraria, qualis esse debuit, si vera sint, quæ nonnulli asserunt, quomodo fieri potuit, ut theologo, interpretes & canonistæ om-

nes, qui ad Gratianum usque, in isto supposito, secuti fuerant doctrinam oppositam, ad vocem unius Gratiani, hominis privati, mutaverint sententiam, quam in & ab ecclesia didicerant, deseruerintque traditionem ac communem patrum & ecclesiae sensum? Quomodo potius adversus istum monachum non insurrexerunt, tamquam purum novatorem, & inaudita eouisque dogmata proferentem? Quomodo sine turbis potuit in ecclesiam introduci illa pestilens sententia, quae publica inducebat adulteria? Quomodo illam, utpote tam reipublicae, quam ecclesiae perniciosam, non damnarunt summi pontifices, quibus ceteroqui tanta cura fuit, tot propositiones minus perniciosas damnandi? Sed quid dico, *non damnarunt*? Quomodo illam secuti sunt, & positive approbarunt, & a saeculo 12. usque ad 18. ecclesiam tanto errore involverunt?

XLVI. Profecto, fierine potest, ut in re tam gravi, altum adeo obdormierint omnes episcopi, pastores & theologi, ut ne unus quidem fuerit repertus, cui curae fuerit acceptam a majoribus traditionem adversus novitatem propugnare, communem patrum & ecclesiae sensum & praxim defendere? Atqui tamen eorum inventus est nemo, nemo, inquam, est inventus, qui antiquam traditionem isti opinioni opponeret, aut illam, tamquam patrum sensui & ecclesiae praxi contrariam, argueret; nullas opinio ista excitavit in ecclesia turbas, quod procul dubio contigisset, si talis esset, qualem eam adversarii traducunt. Signum proinde evidens est, quod nec traditioni, nec patrum sensui, nec ecclesiae consuetudini contraria foret, sed potius traditionem, patrumque sensum ac ecclesiae consuetudinem exprimeret. Ad haec, velim, respondeant, qui Gratianum & S. sedem erroris infimulant.

XLVII. Prob. 6. Ab autoritate Benedicti XIV. nomine & re pontificis maximi, lib. 6. de synodo cap. 4. *Certum est, inquit, infidelium conjugium, ex privilegio in fidei favorem a Christo Domino concesso, & per Apostolum Paulum 1. ad Cor. 7. promulgato, dissolvi, cum conjugum alter Christianam fidem amplectitur, renuente altero, in sua infidelitate obdurato, cohabitare cum converso, aut cohabitare quidem volente, sed non sine contumelia Creatoris, hoc est, non sine periculo subversionis conjugis fidelis &c.*

XLVIII. Respondet quispiam, quod, si modo viveret illustis iste pontifex, ob fundamenta ex Aug. aliisque deprompta, mutaret sententiam. At, quid ob prædicta fundamenta faceret Benedictus XIV, si viveret, vix melius possumus scire, quam inquirendo, quid faceret Clemens XIV. Petri cathedram tanta pietate & doctrina exornans, si fundamenta ista ipsi exhiberentur. Perfecto Clementi XIV. minor non inest veritatis zelus, quam inerat Benedicto XIV., rationumque & autoritatum momenta non minus æqualiter ponderabit hic, quam ille. Exhibeant ergo, qui ita ratiocinantur, fundamenta sua tanto pontifici, & ab eo, quod, illis exhibitis, ipse facturus est, judicare debemus, quid faceret Benedictus XIV. si viveret, & prædicta fundamenta videret. Expectabimus eventum.

XLIX. Probatur denique ex clariss. D. Van Espen, quem tanto libentius cito, quanto apud adversarios majori in æstimatione est. Quam autem positive & absque ulla dubii specie author ille hanc nostram sententiam tradat, & decisioni Innocentii III. subscribat, vide, si lubet, p. 2. tit. XV. *De divortiiis & secundis nuptiis.* cap. I. Scio nonnullos reponere, quod Van Espen illam quæstionem non discussit, infi-

nuantes, quod a torrente abripi se passus fit, aliud dicturus, si rem funditus examinasset. At nihil magis frivolum, quam ejusmodi responsum. Ex quo enim capite asserunt, & unde sciunt, quod quæstionem illam non examinaverit? An forte, ut censeatur quispiam quæstionem aliquam examinasse, debet cum ipsis sentire? Sane, non alia de causa ipsum dicunt hanc quæstionem non discussisse, quam, quia ipsis adversatur, aliud dicturi, ejusque auctoritatem, prout in multis aliis, non parum jactaturi, si ipsis faveret. Interim quam solide, quam nervose & acute illam examinaverint, qui a nobis dissentiant, patebit ex solutioue argumentorum, quæ proponunt.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

L. **O**Bj. i. Teste Trid. sess. 24. MATRIMONII PERPETUUM INDISSOLUBILEMQUE *nexum primus humani generis parens divini Spiritus instinctu pronuntiavit, cum dixit: hoc nunc os ex ossibus meis & caro de carne mea.* Cum ergo generaliter & sine ulla exceptione Tridentinum asserat esse perpetuum, indissolubilemque matrimonii nexum, qua veri specie dici potest, in casu Apostoli matrimonium dissolvi? Hoc argumentum tanti faciunt nonnulli, ut existiment non magis posse solvi, quam solvi possit illud ipsum matrimonium, de quo agitur.

LI. 3. Retorquendo argumentum. " Teste
 " Trid. *matrimonii perpetuum indissolubilemque*
 " *nexum primus humani generis parens divini*
 " *Spiritus instinctu pronuntiavit, cum dixit:*
 " *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne*
 " *mea.* Cum ergo sine ulla exceptione Trid.
 " asserat esse perpetuum indissolubilemque ma-
 " trimonii nexum, qua veri specie dicere potuit
 " idem Trid. anathema illis, qui matrimo-

„ nium ratum negant per solemnem professionem
 „ in religione approbata emissam dissolvi, cum
 „ non magis dissolvi illud possit, quod est in-
 „ dissolubile, quam fieri possit, quod est impos-
 „ sibile. Sicut ergo, juxta adversarios, errant,
 „ qui dicunt, in casu Apostoli matrimonium
 „ solvi, quia perpetuum indissolubilemque
 „ matrimonii nexum asserit Trid., ita etiam er-
 „ rat illud concilium, quia, quod indissolubile
 „ dixit in uno loco, dissolvi asseruit in alio. „

LII. Defendat nunc, quicumque sit ille ju-
 rista, qui supra dicto utitur argumento, ut pro-
 bet nos errare, dum dicimus, in casu Apostoli
 matrimonium solvi, defendat, inquam, con-
 ciliū Tridentini auctoritatem, adversus eum, qui
 eodem argumento utetur, ut probet errasse con-
 ciliū istud, dum declaravit matrimonium ra-
 tum per dictam in religione approbata profes-
 sionem dirimi. Colligantur omnes in unum,
 junctisque viribus laborent, & nullus erit, qui
 taliter argumentantem possit ad veritatis sem-
 tam reducere, nisi argumentum illud, quod tanti
 facit, fateatur esse nullum, & ipsemet solvat,
 quod insolubile dixit, aut putavit. Quidquid au-
 tem dixerit, ad ostendendum non errasse Trid.,
 dum definivit, in casu supra dicto matrimonium
 dirimi, hoc de verbo ad verbum reponemus,
 nec aliis, quam nostrorum adversariorum solu-
 tionibus utemur, ut ostendamus nos similiter
 non errare, dum, in casu Apostoli, asserimus ma-
 trimonium dirimi, seu partem conversam, dis-
 cedente infideli, aliud posse matrimonium inire.

LIII. §. 2°. Ex natura quidem sua perpetuus
 est & indissolubilis matrimonii nexus, ita ut ge-
 neraliter & sine ulla exceptione verum sit, quod
 nec mutuo contrahentium consensu, nec ulla
 auctoritate humana possit ullo unquam casu dis-

solvi. At, ideone tanta est ejus indissolubilitas, ut illud solvere non possit Deus? Nemo, ut arbitrator, catholicus hoc dixerit; quod enim ille conjunxit, licet solvere non possit homo, ipse tamen, quando vult, ubi vult, & quomodo vult, solvit. Si quid tamen probet supra dictum argumentum, hoc utique probat, quod matrimonium solvere non possit Deus; aut si hoc non probet, nihil probat, quia, in casu Apostoli, non dicimus per hominem, sed per Deum matrimonii vinculum solvi. Et sic magnum illud argumentum, vaporis instar, eo ipso dissipatur, quo profertur.

LIV. Instant interim adversarii, & dicunt hæc verba Christi: *Quod Deus conjunxit, homo non separet*, non minus infidelium, quam Christianorum matrimonia respicere, quod probant ex Innocentio I. *Ex quibus*, inquit, *inferimus, etiam matrimonia infidelium per conversionem unius non dissolvi quoad vinculum, etiamsi infidelis discedat.* ꝛ. Hic fateor, me nihil intelligere, vel potius hoc optime intelligo, quod talis discursus peccet contra primas dialecticæ regulas. Quænam est enim hæc sequæla? "Hæc Christi „ verba: *Quod Deus conjunxit, homo non separet*, omnia generaliter matrimonia respiciunt: ergo, in casu Apostoli, quoad vinculum „ non solvitur matrimonium „? Inferant, si legitime velint aliquid inferre: *ergo in casu Apostoli, quoad vinculum*, per hominem *non solvitur matrimonium*, cum aliud non contineat antecedens, & ex illo nihil possit inferri, quam quod in eo continetur. Sed quid inde tunc habebunt? Miror sane, quod tam boni philosophi non melius discurrant.

LV. Obj. 2°. Nata est hæc sententia infideles avertere a suscipienda fide catholica; ergo reci-

„ pi nullatenus potest. Prob. ant. „ Sit princeps
 „ quispiam a viro quodam apostolico instruc-
 „ tus, & de religionis veritate convictus, il-
 „ liusque cultum in suo regno permittere para-
 „ tus. Evangelium aperit, & in eo quid videt,
 „ nisi inculcatam erga principes omnibus Chri-
 „ stianis obedientiam, legum observantiam,
 „ horrorem adulterii & perjurii, honorem in
 „ parentes, in conventionibus fidelitatem? Lætitia
 „ gestiens exclamat: *Sit deinceps lex Christi,*
 „ *lex imperii mei.* At ipsum administer quidam
 „ sistit: ita est princeps, hoc dixit evange-
 „ lium, hoc docet legislator Christianorum. Sed
 „ attende: ultimis hæc sæculis privati quidam
 „ doctores ad legem istam addiderunt, & re-
 „ gulæ adinstar habetur eorum opinio. Qui ex
 „ tuis subditis baptismum susceperint, libere
 „ poterunt nodos solvere, qui eos uxoribus suis
 „ alligant, dum hæc ipsis cohabitare noluerint.
 „ Ita princeps, uxor ipsa, quæ in tuo tecum se-
 „ det solio, eo ipso, quo fueris regeneratus pri-
 „ mo religionis illius sacramento, libere poterit
 „ a te recedere. *Oui prince, la femme même as-*
 „ *sise avec vous sur le throne, du moment que vous*
 „ *aurez été regeneré par le premier sacrement de*
 „ *cette religion, sera la maitressé de se retirer*
 „ *d'aupres de vous.* Quam potens motivum ad
 „ deterrendum hunc principem, ad evertenda,
 „ quæ fuerat meditata consilia, omnesque apo-
 „ stolici laboris fructus inpediendos! „ Ita quidam
 Gallus, cujus verba Latine reddidi.

LVI. 82. Hujusmodi discursum sola potest ig-
 norantia peperisse. Omnino falsum est, quod,
 juxta hanc, quam propugno, sententiam, eo
 ipso quo quispiam primo religionis nostræ sacra-
 mento regeneratus est, possit pars infidelis libere
 ab eo discedere, cum, juxta omnes, graviter peccet.

mulier, quæ a viro converso, ob solam ejus conversionem recedit. Ostendamus modo, quod hæc sententia non tantum a suscipienda fide infideles non avertat, sed ad eam capessendam potius inducat, & non minus reipublicæ, quam ecclesiæ faveat.

LVII. Suppono, quod ante suppositum est, nempe, principem quemdam a viro apostolico instructum, & de nostræ religionis veritate convictum, sese ad baptismum suscipiendum præparare. At, cum reginæ conjugis suæ adeo alienum a Christiana religione animum noverit, ut non dubitet, quin ab illa sit deserendus, si fidem catholicam susceperit, incipit titubare, apud semetipsum dicens: Quid faciam? Si fidem Christi amplectar, deseret me uxor mea, & mihi deinceps cohabitare nolet. Regni heredem non habeo, nec habebō umquam, si illa me deserat, cum multo me sit junior, adeoque nulla, moraliter loquendo, sit spes, quod aliam possim umquam ducere, si ante mortem ejus non liceat. Devolvetur itaque regnum ad extraneos; cumque multi sint, qui, me decedente sine prole, illud prævideantur invasuri, funesto nimis ac tristi bellorum tumultu omnia turbabuntur. Quid faciam?

LVIII. In hac sua anxietate recentiores illos consulit advocatos, qui sustinent, in casu Apostoli non posse matrimonii vinculum solvi, petitque ab eis, quid, discedente uxore, sit agendum, & quomodo tot & tantis, quas prævidet, calamitatibus sit obviandum? Quid, quæso, aliud quam hoc, aut simile quid illi respondebunt? *Habeto patientiam o princeps. In omni prorsus casu matrimonium est indissolubile. Si regnum ad extraneos sit devolvendum, & hoc non sine funestis ac tristibus bellis, habetō patientiam*

tiam. Et sic, per illam tristem, quam novi concionatores prædicabunt patientiam, vel rempublicam funestis bellis, saltem occasionaliter, involvent, vel principis animum a capeßenda religione catholica removebunt; qui utique tantis, quæ prævidet, malis perterritus, facile retrahet gradum. Quod dixi de principe supremo, facile applicari potest cuilibet privato, qui utique, si in casu, de quo agitur, manere debeat sine uxore, sæpe mansurus est sine vera religione, aut, si religionem præferat uxori, carebit respublica procreatione populi.

LIX. Sed quid nos, in isto casu, dicto principi respondebimus, quid, inquam, respondebimus nos, qui communem ecclesiæ sensum sequimur? Hæc utique erit responsio nostra, per quam & reipublicæ & fidei bono prospiciemus. " Noli
 ,, timere o princeps: si tua te uxor ob fidem, a
 ,, te susceptam, deserat, non ideo eris subjectus
 ,, servituti, non ideo tuæ tibi deerit heres co-
 ,, ronæ: non te talis timor, inquietus, a fi-
 ,, de catholica removeat: hæc est enim sacra
 ,, libertas, quam in gratiam fidei Christus con-
 ,, cessit, & Apostolus Paulus promulgavit, ut,
 ,, dum unus conjugum convertitur, & alter
 ,, parti conversæ non vult cohabitare, possit
 ,, conversus ad secundas nuptias transire. " Ex
 dictis patet, quod nostra, seu potius ecclesiæ sen-
 tentia, ad catholicam fidem amplectendam in-
 ducat potius, quam deterreat, & nova quorum-
 dam recentiorum opinio ab ea potius deterreat,
 quam ad illam inducat.

LX. Obj. 3. " Ex historia Concilii Trident.
 ,, constat, acerrime ibidem agitatum fuisse
 ,, quæstionem, utrum in casu, quem communi-
 ,, ter casum Apostoli vocant theologi, parti
 ,, conversæ liberum sit, ad secunda vota transire?"

„ Negavit id ex celeberrimis in eo concilio
 „ theologis Petrus Soto. „ Ita nonnullus Lov.

LXI. *R.* Tantum abest, ut ex historia concilii Trid. constet, *acerrime* ibidem, seu in isto concilio, agitatam fuisse quæstionem, utrum, in casu Apostoli, parti conversæ licitum sit ad secunda vota migrare, ut, si ex ea constare aliquid possit, circa factum, de quo agitur, potius constet oppositum. Consule, quisquis hoc asseris, omnes illos, qui concilii Tridentini historiam scripserunt; lege Pallavicinum, D. Fleury in historia ecclesiastica, & ipsum etiam, qui tibi videtur arridere, Fra-Paolo, & in nullo eorum invenies acerrimam illam, quam dicis, istius quæstionis agitationem. In re autem historica, & quæ meri est facti, omni jure nego illud contigisse, quod nullus historicus refert, & quod non nisi ab historicis potes didicisse. Imo ut certum haberi debet, quod tanti momenti factum non contigerit, quod a nullo refertur.

LXII. Sed numquid refert Fra-Paolo, in sua historia concilii Trid. patrem Soto in discursu, quem habuit coram patribus istius concilii, adoptasse illam sententiam, quæ, in casu Apostoli, sustinet matrimonii vinculum non dissolvi?

R. Aliud est, quod quidam theologus, in aliquo concilio, super hac aut ista quæstione opinionem suam exprimat, & aliud, quod illa quæstio fit in isto concilio acerrime agitata: Ac proinde, etiamsi verum foret, quod refert Fra-Paolo, adhuc equidem falsum foret, quod dicit adversarius, nempe, quod quæstio illa fuerit in concilio Tridentino acerrime agitata. Profecto, eodem jure posset asserere, quod, quotiescumque theologus aliquis in concilio aliquo, super hac aut ista quæstione opinionem suam protulit, toties quæstio illa, circa quam opinatus est,

fuerit quæstio in concilio isto acerrime agitata, quod tam falsum est, quam ridiculum, ut omnes norunt.

LXIII. Nec putet quispiam movere me hic velle quæstionem de nomine. De nomine non ago, sed de re. Nimium sane significat hæc expressio, quæ etiam fortasse non de nihilo adhibita est: *Ex historia concilii Tridentini constat, acerrime ibidem agitatam fuisse quæstionem* &c. Significat enim in concilio Trid. fuisse dubitatum, & vehementer dubitatum, utrum in sua decretali non errasset INNOCENTIUS III. Quod aperte falsum est, cum de illa quæstione nequidem actum fuerit in concil. Trid. Veniamus nunc ad Fra-Paolo.

LXIV. Inprimis nemo nescit, quod testimonium ejus, in iis, quæ ad historiam concilii Trid. spectant, merito possit repelli, prout videre est in Pallavicino. Elogium ejus vide, si lubet, apud illustrissimum D. Bossuet lib. 7 variat. pag. mihi 392. & videbis, quantæ sit autoritatis, quantumque fidem mereatur author ille, & quam prudenter in hanc rem ille citetur, qui, ut ait idem Bossuet, in commonitorio ante citato, pag. mihi 62. concilii Tridentini fuit *hostis declaratus*, potius quam ejusdem historiographus. Hic autem ipsum imposuisse publico, ad oculum demonstrabo. Certum est quod Soto, celeberrimus ille theologus, absolute & sine ulla dubitatione sustineret, in casu Apostoli, partem conversam posse ad alias nuptias transire, ut mox probabo. Qui igitur fieri potest, ut, qui sententiæ isti tam tenaciter adhæserat, & quam ab Apostolo aperte doceri sustinuerat, subita metamorphosi, sibi ipsi tam dissimilis factus sit, ut in discursu coram patribus concilii Trid. habito, oppositam adoptaverit, & propriam descru-

rit? profecto, talis assertio ne illarum quidem narrationum, quas vulgo *romans* vocamus, habet auctoritatem, in quibus utique aliqua saltem debet esse verisimilitudo. Quod autem absolute & sine ulla hæsitacione sustinuerit Petrus Soto, in casu Apostoli, matrimonium posse dissolvi,

LXV. Probatur ex tractatu *de institutione sacerdotum* lect. 12. de indissolubilitate matrimonii, ubi cum dixisset, esse licitum *dimittere infidelem, etiam pacifice volentem permanere*, variis interjectis, subdit: „ Ex quo etiam illud secundo, dum probatur, quod scilicet, discedente infideli, & nolente cohabitare, liceat fidei contrahere matrimonium; Paulus enim aperte hoc docet. „ Quid clarius? Quomodo igitur fieri potest, ut, in prætenso illo discursu coram Tridentinis patribus habito, aliam adoptaverit sententiam, quam Apostolo aperte contrariam tam asseveranter paulo ante sustinuerat?

LXVI. Dices: priorem suam sententiam deseruit Soto, ut se conformaret Cajetano, qui oppositam sustinebat.

ꝛ. En fabulam aliam multo pejorem priori. Quid! Petrus Soto, tantus Thomista, seu tanti faciens S. Thomæ doctrinam, deseruisset tam claram & apertam magistri sui sententiam, ut contrariis sui ab ea recedentis opinioni se conformaret! mirum sane, quod talia regerentes, prima fronte non videant, quam ridiculum sit, quod proferunt. Profecto, propter Cajetani opinionem S. Thomam non deseruisset Soto, sed potius, propter S. Thomæ sententiam & auctoritatem, a Cajetano recessisset, quem in isto supposito, seu in supposito, quod a S. Thoma recederet Cajetanus, jam ante deseruerat; illique debito modo exprobrasset, quod esset degener a ma-

gistro discipulus. Sed quid erit, si & ipsum Cajetanum offendam a nostra, seu communi ecclesie sententia, non deflexisse? Igitur & hoc tentemus probare, ut ex omni parte fabula concidat.

LXVII. Scribens in cap. 7. ad Corinth. ita Cajetanus discurrit. "*Quod si infidelis discedit, ... discedat, separetur. Non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi.*" Hoc est, in ejusmodi eventu, non est servituti conjugii subjectus frater vel soror, hoc est, Christianus, seu Christiana conjux. *In hoc sensu communiter intelligit hæc Pauli verba, ecclesia:* hinc enim intelligit liberum esse tam Christianum, quam Christianam conjugem, si infidelis conjux separetur, ad contrahendum cum alio, seu cum alia conjugium. Hic in terminis asserit Cajetanus, esse communem ecclesie sensum, quod pars conversa, discedente infideli, aliud possit matrimonium inire. Hic tantisper reflectant adversarii, quod, dum Cajetanum inelamant, per Cajetanum convincantur, quod a communi sensu ecclesie recedant, quod, ut arbitror, cuilibet catholico recte sentienti debet sufficere, ut ab illa nova, quam nonnulli introducere conantur, sententia abhorreat: fieri enim non potest, ut illud verum sit, quod in re tam momentosa, a communi sensu ecclesie recedit.

LXVIII. Pergit Cajetanus. "Dico autem hoc, quia Paulus non aperte explicat talem libertatem, sed negat esse subjectum servituti in ejusmodi; quæ verba, si exacte discutiantur, solum significant, quod, in hujusmodi discessibus, ... infidelis a fideli... nullus frater aut soror... est subjectus servituti priori... Sed hinc non conficitur, quod sit solum vinculum con-

„jugale... & non solum miror, sed stupeo,
 „quod Christo, clare excipiente causam forni-
 „cationis, torrens doctorum non admittit illam
 „mariti libertatem; Paulo autem, non *clare*
 „dicente, interpretata sit solutio conjugii ex
 „causa alia ab explicata a Christo, & sola ex-
 „cepta. „

LXIX. Quid in hoc toto contextu sibi vult Cajetanus? Quod in casu Apostoli pars conversa aliud non possit inire matrimonium? Minime: sed dumtaxat significat, quod clare & aperte, seu conceptis verbis, non dicat Apostolus parti conversæ hoc licere, quodque, si verba ejus nude & secundum se, seu independentem ab interpretatione ecclesiæ accipiantur, ex iis clare non sequatur solutum esse vinculum matrimoniale; quod tamen hoc recte sequatur, si verba illa accipiantur, prout ecclesiæ interpretationi subjacent, & quam interpretationem ipse approbat, dum subjungit: „Qui tamen *antiquo usu* sensum communem textus hujus firmatum credo, & *textus capax est hujus sensus communis.* „ Quæro, quomodo potuerit Cajetanus asserere, textum Apostoli capacem esse illius communis sensus, in quo illum intelligebat ecclesia, si existimaverit, quod verba Apostoli communem illum ecclesiæ sensum non continerent? Profecto asserere, quod aliqua propositio hunc v. g. vel istum sensum nullatenus contineat, & tamen quod hujus vel istius sensus capax sit, seu, quod possit intelligi in hoc vel isto sensu, est implicantia in terminis: atqui tamen asseruit Cajetanus, quod textus Apostoli capax esset illius sensus, in quo illum communiter intelligebat ecclesia, ergo existimavit, quod communem illum ecclesiæ sensum textus Apostoli contineret, licet, ut putabat, non tam clare.

LXX. Hæc est itaque indubitata mens Cajetani, quod, sicut in ecclesia communiter admittitur, in casu Apostoli matrimonium solvi, ita etiam admitti deberet, per fornicationem alterutrius conjugum dirimi, cum, ut ipse arbitratur, clara sint Christi verba, quibus in hoc casu matrimonium dissolvi pronuntiat, & tamen adeo clara non sint verba Apostoli, utpote, qui expressis terminis non dixit matrimonium solvi, sed tantum in hujusmodi non esse subjectum fratrem aut sororem servituti. Proinde a communi sententia non deflexit Cajetanus, sed eam potius stabilivit, sustinens textum Apostoli capacem esse illius communis sensus, qui *antiquo usu ecclesiæ* erat firmatus.

LXXI. Ex his deducitur omnino falsum esse, quod Petrus Soto suam & S. Thomæ sententiam deseruerit, ut sese Cajetano oppositam sustinenti conformaret, cum revera oppositam Cajetanus non doceret. Sed suppose tantisper, quod reipsa Cajetanus a communi ecclesiæ sensu recesserit. Putasne forsitan, quod Petrus Soto, quem adeo extollis, & celeberrimum dicis, communem ecclesiæ sensum & doctrinam voluisset deserere, ut singulari illius opinioni se conformaret? Hoc si putes, erroris te arguet ipsemet Soto, qui loco supra citato, seu lect. 12. expresse deserit Cajetanum, ut sequatur communem ecclesiæ sensum. Verba ejus sunt: *Quamquam Cajetanus probabile putet, papam dispensare posse, ut dissolvatur (scilicet matrimonium fidelium nondum consummatum) & aliud contrahatur, ... ecclesia tamen hoc non recipit, nec umquam consuetum est.* Quid ad hoc reponi possit, non video.

LXXII Alio etiam ex capite falsitatis convincitur Fra-Paolo, nempe, dum asserit, quod Petrus Soto a vulgata verborum Apostoli expositione re-

cesserit, *propter consuetudinem ecclesiæ*, cum certum sit, quod, saltem a tempore Gratiani, constans ecclesiæ consuetudo fuerit, ut, dum pars conversa, discedente infideli, aliud volebat matrimonium inire, si nihil aliunde obstabat, permetteretur illud contrahere: unde Cajetanus, ut supra vidimus, sensum illum, in quo verba Pauli intelligebat ecclesia, *antiquo usu* firmatum dicit.

LXXIII. Sed demus tantisper, quod Petrus Soto propriam sententiam deseruerit in Tridentino: quid inde, quæso, poterunt adversarii conficere? Ad autoritatem ejus recurrere non possunt, ut opinionem suam tueantur, quia, si de autoritate agatur, ut multos alios taceam, multo major est autoritas S. Thomæ, sententiam nostram propugnantis, quam autoritas Petri Soto. Multo minus recurrere possunt ad ejus rationes, cum nequidem eas noverint. Quid ergo, iterum peto, quid inferre poterunt, casu quo a divo Thomæ magistro suo recesserit Soto, & priorem sententiam mutaverit? Hoc unum habebunt, quod tunc non sint futuri præcise primi novæ illius opinionis assertores, sed unus eos præcesserit. Nonne ibi magna laus est, nonne magnum motivum, ad deferendum communem ecclesiæ sensum?

LXXIV. Obj. 4. In casu Apostoli matrimonium non solvi, tam aperte docet Augustinus, ut de mente ejus non relinquatur ambigendi locus. Siquidem libro 1. de adulterinis conjugis cap. 18., cum de illis fuisset locutus, quæ licent quidem, sed non expediunt, dicit: *Sicut est, unde jam diu loquimur discessio fidelis conjugis ab infideli, quam non prohibet Dominus præcepto legis, quia coram illo injusta non est, sed prohibet Apostolus consilio charitatis, quia infidelibus affert impedimentum salutis, non solum, quia perniciosissime,*

scandalizantur offensi, verum, quia in alia conjugia cum ceciderint, viventibus eis, a quibus dimittuntur, ADULTERINIS NEXIBUS COLLIGATI, difficillime resolvuntur.

LXXV. Quam autem constans in hac doctrina fuerit S. doctor, patet ex ejusdem libri cap. 25. *Propter quodlibet tamen, inquit, fornicationis genus, sive carnis, sive spiritus, ubi & infidelitas intelligitur, & dimisso viro non licet alteri nubere, & dimissa uxore, non licet alteram ducere, quoniam Dominus NULLA EXCEPTIONE FACTA dicit: SI UXOR DIMISERIT VIRUM, ET ALIUM NUPSERIT, MOECHATUR. Quid clarius?*

LXXVI. R. Nihil clarius, quam quod de casu Apostoli ibidem non loquatur Augustinus, effectque optandum, ut, qui tanta cum emphasi similia producant, Augustinum attente legissent; tunc enim labori meo perpercissent, vidissentque, quod cap. 18. ageret Augustinus de casu illo, quo (verba ipsius sunt) *unus aut una infidelis, cum fidei consentiret habitare.*

LXXVII. De illo similiter casu agit cap. 25., explicat siquidem eo in capite verba Apostoli: *Si quis frater habet uxorem infidelem, & hac consentit habitare cum illo, non dimittat illam &c.* Et quibusdam interjectis subdit: *Propter quodlibet tamen fornicationis genus, sive carnis, sive spiritus, ... & dimisso viro non licet alteri nubere, & dimissa uxore, non licet alteram ducere.* In quibus aperte vides, quod non agat Aug. de parte fidei, a qua, ob fidem, discedit infidelis, sed de parte fidei, quæ ob infidelitatem deserit partem cohabitare volentem, qui casus certissime non est casus Apostoli, de quo hic agimus.

LXXVIII. Dico igitur, quod mulier conversa, infidelem pacifice cohabitare volentem dimittens, non possit ad alias nuptias transire, & si,

vivente viro, alium duxerit, adultera erit, quia libertatem ad alias nuptias transeundi non concessit Christus, nisi dum pars infidelis discedit, seu parti conversæ pacifice, aut sine injuria Creatoris, non vult cohabitare, quod, in sensu ecclesiæ, est a parte conversa discedere. In casu autem, de quo agit Aug., non discedit infidelis a fidei, sed fidelis ab infideli, quod est extra casum Apostoli, qui non dixit; *Si fidelis*, sed, *si infidelis discedit* &c.

LXXIX. Hoc ipsum est quod, loco supra citato, eleganter exponit celeberrimus Soto, cujus autoritas magni apud adversarios est ponderis, „ Quod vero, inquit, secundo loco diximus, „ duo etiam continet, quod videlicet, quando „ volens permanere infidelis conjux, dimittitur, non possit aliud contrahi matrimonium; „ & quod si permanere non vult pacifice, & sine periculo, *aliud contrahi possit*. Horum itaque „ primum ita probatur: quia, cum matrimonium „ inter infideles legitimus fuerit contractus, non „ est cur infringi debeat, aut minus servari a fidei, cum alter nullam causam præbet non „ servandi., Ex dictis abunde patet, quod, dum hæc aut similia producunt adversarii, versentur extra casum Apostoli, quodque volentes probare, quod negamus, illud expresse probent, quod admittimus.

LXXX. Patiantur modo, qui Augustinum nobis objiciunt, ut eundem ipsis objiciamus. Juxta Aug. cap. 17. & 18. de adulter. conjug. item epist. 157. ad Hilarium, Apostolus dumtaxat consulit, ut fidelis, conjugem infidelem cohabitare volentem, non dimittat; ac proinde non tenetur fidelis cum illo remanere, sed potest eum quoad habitationem & torum deferere, quandoquidem consilium nullam imponat obligationem.

Ergo, juxta Augustinum, liberatio a servitute, de qua loquitur Apostolus, dum dicit servituti non esse subjectum fratrem aut sororem, & quam restringit ad casum, quo a parte fidei discedit infidelis, non intelligitur de servitute, qua tenetur uxor viro & vir uxori debitum reddere, illique cohabitare, sed de servitute, qua tenetur uterque conjux, altero vivente, aliud matrimonium non inire, & a qua servitute partem conversam, discedente infideli, Apostolus pronuntiat liberam.

LXXXI. Prob. conf. juxta Aug. liberationem a prima servitute, seu ab ea, qua tenetur uxor viro & vir uxori debitum reddere illique cohabitare, jam habet pars conversa, etiamsi non discedat infidelis, sed illi cohabitare consentiat, prout supra vidimus: ergo juxta Aug. dum Apostolus dicit, quod, discedente infideli, non fit servituti subjectus frater aut soror, de illa servitute non agit, a qua pars fidelis jam est libera, etiamsi non discedat infidelis, sed de alia, a qua demum liberatur, dum infidelis discedit.

LXXXII. Sane, necessario sequitur, quod illa liberatio a servitute, quam restringit Apostolus ad casum, quo a parte conversa discedit infidelis, non sit illa liberatio, quam pars conversa jam habet, etiamsi infidelis non discedat: ergo est alia liberatio, quam non habet, dum infidelis ei cohabitare consentit, & quam habet, si ab ea discedat. Quænam est autem, juxta Aug. ista liberatio, quam habet pars fidelis, dum ab ea discedit infidelis, & quam non habet, dum illi cohabitare consentit? Nulla sane alia est, quam liberatio ab illa servitute, qua tenentur conjuges, altero vivente, ad secundas nuptias non transire, quandoquidem liberationem ab alia servitute, qua tenetur uxor viro, & vir uxori debitum reddere, illique cohabitare, juxta Aug

habeat pars fidelis independenter a discessu infidelis. Hac, ut arbitror, de mente Augustini nullum relinquunt ambigendi locum, seu manifeste ostendunt, quod textum Apostoli 1. ad Cor. 7. v. 15. intellexerit Aug. de liberatione ab illa fervitute, qua tenentur conjuges, altero vivente, aliud matrimonium non inire.

LXXXIII. Obj. 5. Juxta S. Hier. epist. ad Amandum: *Omnes igitur causationes Apostolus amputans, apertissime definivit, vivente viro, adulteram esse mulierem, si alteri nupsit.*

R. Verissimum esse, quod ait Hieronymus, sed iterum non agit de casu Apostoli, sed de casu, quo mulier virum dimittit adulterum & Sodomitam, illoque dimisso, alteri nubit; super hoc enim tantum consulebatur. Legatur Hier. & solutio infiliet in oculos.

LXXXIV. Nec dicas, quod, juxta S. Hier. *omnes causationes* Apostolus amputaverit, & consequenter, quod nullam reliquerit.

Respondeo enim: verba S. Hieronymi, licet generaliter prolata, pro subjecta tamen materia esse intelligenda. Cum ergo ipsum non interrogaverit Amandus, utrum posset fidelis conversus, discedente infideli, aliud matrimonium inire, sed dumtaxat utrum posset mulier virum adulterum & Sodomitam deserere, & alterum, ipso dimisso, accipere, respondit Hier., quod in hoc & cæteris hujusmodi casibus, *omnes causationes* amputaverit Apostolus, quod procul dubio verum est.

LXXXV. Quod si hanc ejus responzionem ad casus etiam non propositos velis extendere, seu ad subjectam materiam non restringere, quid ergo respondebis cuidam v. g. anabaptistæ, qui similiter generalia tibi verba S. Hieronymi in Matth. scribentis objiciet dicens: "Juxta S. Hier.

3. lib. 4. comment. in Matth. *Non... potest fieri, ut
 „ corpus baptismi recipiat sacramentum, nisi ante
 „ anima fidei susceperit veritatem, ergo &c.* „ Si
 hac super re aliquid noveris, utique debes respon-
 dere, quod pro subjecta quidem materia vera sint,
 quæ ibidem dicit Hier., sed, quod ad aliam non
 possint extendi, ergo similiter. Deinde, ut ante jam
 dixi, etiam in omni casu & sine ulla exceptione
 verum est, quod, vivente viro, adultera sit mu-
 lier, quæ, vivente viro, fuerit cum alio viro, sive
 quod nullo umquam casu liceat mulieri duos ha-
 bere viros, quod unum ibidem docet Aposto-
 lus, & post ipsum Hieronymus. Sed hoc præsen-
 tem controversiam non afficit.

LXXXVI. De casu eodem agit Origenes tract.
 7. in Matt. pag. mihi 75., dum ait: „ Scio quos-
 „ dam, qui præstant ecclesiis, extra scripturam
 „ permisisse aliquam nubere, viro priori viven-
 „ te, & contra scripturam quidem fecerunt. „
 Nihil enim ibidem aliud indicat, prout ex ver-
 bis ipsis clare patet, quam, quod, vivente viro,
 mulieri non liceat alteri nubere, seu duos viros
 habere. Vide, si lubet, Petrum Soto lect. 13. de
 indissolubilitate matrimonii, & invenies, quod,
 juxta ipsum, agat Origenes de casu adulterii, in
 quo multi olim episcopi permiserunt viris, ut
contraherent secunda matrimonia.

LXXXVII. Objiciunt sexto, quod venerabilis
 Beda in cap. 10. Marci dicat: *una solummodo
 causa est carnalis fornicatio, una spiritualis, ti-
 mor Dei, ut uxor dimittatur, sicut multi religio-
 nis causa fecisse dicuntur: nulla autem causa est,
 DEI LEGE, ut vivente ea, quæ relicta est, alia du-
 catur.* Sed ad hæc eadem est responsio, quæ fu-
 pra. Si contendant adversarii, quod agat Beda
 de infidelibus conjugibus, quorum unus conver-
 titur & alter non, per me id licet: at iterum ibi

non est casus Apostoli; quandoquidem, ut ex verbis ejus videre est, de illo agat Beda, qui uxorem reliquit (utique propter infidelitatem) & cui, vivente ea, *quæ relicta est*, aliam ducere lex Dei vetat, quod omnino verum est.

LXXXVIII. Objiciunt 7. S. Basilium epist. 188. ad Amphil. Sed opus non est, ut ad ejusmodi objectionem respondeam, cum ipsimet loco mei respondeant, admittentes *certum esse*, quod ibidem agatur dumtaxat de adulterio, & non de infidelitate. Ad quid ergo tam inutilia objiciunt?

At, inquit, statuit S. Basilus, quod infidelitas non magis sit causa dirimendi matrimonium, quam ipsummet adulterium.

R. Idem & nos statuimus, dicentes, quod, propter solam infidelitatem compartis, non possit pars conversa ad aliud matrimonium transire, sed ad hoc requiratur, ut pars infidelis deserat fidelem, seu, quod idem est, nolit ei pacifice, aut non nisi cum injuria Salvatoris cohabitare. Et hæc quidem forsitan non sine aliquo lectorum tædio toties repeto, sed hoc mihi, velim, ignoscant: in eam necessitatem me conjiciunt tædiofa adversariorum argumenta, quæ illa semper probant, de quibus in præsentī quæstione non agitur, & casum Apostoli, quem deberent attingere, ne semel quidem attingunt.

LXXXIX. Obj. 8. Saltem Theophylactus, qui characteri episcopali doctrinam jungebat profundissimi theologi, agit de casu Apostoli, cujus doctrinam explicans, ait: *Quæ verba*, (scilicet 1. ad Cor. 7.) *si exacte discutiantur, solum significant quod in ejusmodi discessibus, seu separationibus, infidelis a fideli (infidelis conjugis a fideli conjuge, infidelis patris a fideli filio, infidelis filii a fideli patre &c. nullus frater aut soror, hoc est nullus Christianus aut Christiana, est*

subjectus servituti priori, puta, qua filius tenetur patri, & e converso, qua filia tenetur matri, & e converso, qua uxor marito, & e converso: Sed hinc non convincitur, quod sit SOLUTUM VINCULUM CONJUGALE, sicut non solvitur vinculum filiale aut paternum. Ita Theophylactus in epist. 1. ad Cor. cap. 7.

XC. *¶.* Hic, fateor, habent adversarii authorem, qui agit de casu Apostoli, & quidem authorem tantum, quantum illi deprædicant. Sed, quod illis male cedit, ne verbum quidem habet Theophylactus ex iis, quæ referunt. Theophylactum legi & relegi in loco, quem citant, unaque non contentus editione, quæ est de anno 1554., antiquiorem consului, quæ est de anno 1545., & nec in hac, nec in illa, verbum reperi, ex illis, quæ citant adversarii. Hæc igitur sunt, quæ ibidem dicit Theophylactus. "*Quod si infidelis, discedit, discedat: Hoc est, si vir infidelis, uxori fideli injungat, ut secum sentiat, & particeps suæ fiat infidelitatis, dirimat potius matrimonium mulier, & a viro abscedat: fatius enim est connubium ipsum DISSOLVERE, quam pietatem & Dei cultum dimittere.*" Hæc, inquam, sunt, quæ dicit profundissimus ille theologus: ex quibus videre possunt adversarii, quantum ipsis faveat Theophylactus.

XCI. Reflectant jam, velim, qui nostram, seu potius ecclesiæ doctrinam, tam elato supercilio, tamquam erroneam & traditioni contrariam traducere non sunt veriti, reflectant, inquam, quomodo in asserti sui probatione oleum & operam omnino perdidierint, cum ne unum quidem ex SS. patribus potuerint citare, qui eorum faveret sententiæ. Hoc unum probaverunt, quod, nullo casu, liceat mulieri duos habere viros, aut quod, dum ex duobus infidelibus

unus convertitur, & alter non, parti conversæ non liceat aliud matrimonium inire, dum pars infidelis pacifice consentit cohabitare; aut, quod in casu adulterii matrimonii vinculum non solvatur; quæ omnia admittimus. Ad quid ergo, si aliud dicendum non habebant, tam inutiliter sese fatigarunt?

FINIS.

AD MAJOREM DEI GLORIAM.

CENSURA.

FRANC. JACOBI S. T. L. Ap. Reg. Lib.
pro Germ. Inf. Vif. & Cenf.

PERMISSIO

REVERENDI ADMODUM

AC ERUDITISSIMI PATRIS MAGISTRI
PROVINCIALIS.

Permittimus, ut dissertatio theologo-cano-
nica: utrum in casu Apostoli I. ad Cor. 7.
parti conversæ ad secunda liceat vota mi-
grare, per F. JOSEPHUM MAUGIS ord.
erem. S. P. Augustini, in alma universitate
Lovaniensi, S. T. D. R. ex nostra commissio-
ne, per R. A. ac erud. patrem Joannem Chry-
sostomum Leerse, in alma univ. Lov. S. T. L.
& sacrarum litterarum professorem, nec non
provinciae Flandro-Belgicae definitorem, ac R.
A. & erud. P. Joannem sterck, in eadem univ.
S. T. L. & professorem necnon studii theo-
logici regentem, examinata & approbata typis
mandetur. Dabamus Gandavi in conventu
nostro ad S. Stephanum die 22. 7bris 1770.

Fr. JACOBUS VOLLAERT
ord. erem. S. P. Augus-
tini provinciae Flandro-
Belgicae prior provincia-
lis, in alma univ. Lov.
S. T. L. & per foederatas
Belgii provincias praefec-
tus apostolicus &c.

D

EX commissione adm. rev. ac erud. patris
magistri provincialis, legimus opusculum,
cui titulus: *Dissertatio Theologo-Canonica :
Utrum in casu Apostoli I. ad Cor. 7. parti con-
versæ ad secunda liceat vota migrare, per F. JO-
SEPHUM MAUGIS, ord. erem. S. P. Au-
gustini, in alma universitate Lovanicæ S. T.
D. R. in quo communem ecclesiæ sententiam
invenimus solide stabilitam, & ab objectionibus
quorundam recentiorum strenue vindicatam :
quare idem valde utile, & prælo dignum judi-
camus. Lovanii 26. Octobris 1770.*

Fr. JOANNES CHRYS. LEERSE
ord. erem. S. P. Augustini,
in alma univ. Lovaniensi S. T. L.
provinciæ Flandro-Belgiæ de-
finitor, ac SS. literar. prof.

Fr. JOANNES STERCK ejusdem
voti, in alma univ. Lov. S. T. L.
studii théol. regens & prof.

FR. JACOBUS VOLLBERT
ord. erem. S. P. August.
prior provincie Flandro-
Belgicæ in alma univ. Lov.
S. T. L. & per hanc
Belgii provincie præf.
susceptorus &c.

Adversus hanc eximii patris dissertationem prodiit hæc positio, quæ in scholis juris propugnata fuit 15. Decembris 1770.

*Ad I. ad Corinth. cap. VII. v. 11. & 15. & cap. 7.
de divort.*

Apostolus in hoc textu refert Dominum præcipere : *uxorem a viro non discedere : quod si discesserit, manere innuptam.* Ab hac sanctissima & inviolabili lege nonnulli existimant eundem Apostolum exceptionem facere, dum v. 15. ait : *quod si infidelis discedit, discedat, non enim servituti subiectus est frater aut soror in hujusmodi.* Et hoc casu, ut dicunt, vult Apostolus in arbitrio partis conversæ esse matrimonii vinculum solvere. Sed quam hoc a mente Apostoli alienum sit, ipse textus ostendit.

Et brevi post, præcedenti dissertationi opposita fuit, quæ subjungitur

DISSERTATIO
HISTORICO-CANONICA

In qua ostenditur in casu Apostoli I. ad Corinth. cap. 7. parti conversæ liberum non esse ad secunda vota transire.

AUCTORE

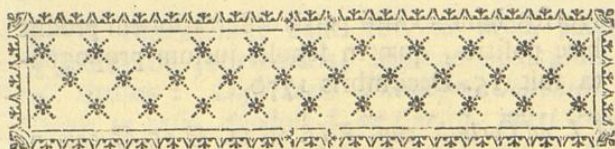
CLARISSIMO VIRO DOMINO

D. JUDOCO LE PLAT,

Juris utriusque in alma universitate Lovaniensi doctore & institutionum imperialium professore regio.

D

DISSERTATIO

HISTORICO - CANONICA

*In qua ostenditur in casu Apostoli 1. ad Corinth.
cap. 7. parti conversæ liberum non esse
ad secunda vota transire.*

Propo-
nitur qua-
estio.

I. **L**icet matrimonium suam obtinuerit insolubilitatem in ipso mundi principio ex jure naturali, divino & dein ex evangelico, non tamen operatur hæc insolubilitatis lex, quin in aliquo casu solvi possit: sed oportet ut hic casus sit expressus ab eo, qui matrimonii insolubile vinculum primus statuit, quique solus dicto juri derogare potest.

Cum vero ejus vinculi dissolubilitati solus favere videatur textus Apostoli 1. ad Corinth. 7. v. 15. in quo dicitur: *quod si infidelis discedit, discedat, non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi, in pace autem vocavit nos Deus*, nonnulli contendunt Apostolum exceptionem a lege, quam Deus ab initio de fœdere conubii sanxit, ecclesiæ promulgasse; adeo, ut sentiant matrimonii vinculum eo casu esse dissolutum.

At cum opinio hæc nullo huc usque infallibili judicio sit definita, neque etiam ulla ecclesiæ doctoris interpretatione suffulta, sed sententia sit

tantummodo privatorum aliquorum doctorum, temerarium dici nequit, multo minus illicitum, examinare, an reipsa doctores illi genuinum apostolici textus sensum fuerint assecuti, & simul ostendere contrariam sententiam certis & ineluctabilibus rationibus esse subnixam.

II. Et quidem, ut exordiamur, octo prioribus ecclesiae seculis SS. patrum constans fuit doctrina, matrimonium, etiam infidelium, natura sua ac institutione divina esse insolubile, atque ratum ac firmum manere apud infideles, etiam post conversionem unius partis ad fidem: nullaque tunc in ecclesia invaluerat exceptio, quam infirmari credunt multi in textu supra adducto.

III. Tertullianus libro 2. ad uxorem, cap. 2. agens de textu Apostoli, *si quis fratrum habet uxorem &c.* ait: "manifestum est scripturam istam eos fideles designare, qui in matrimonio gentili inventi a Dei gratia fuerunt, secundum verba ipsa: *si quis fidelis uxorem habeat infidelem*, non dicit *uxorem ducit infidelem*, ostendit jam in matrimonio agentem mulieris infidelis, mox gratia Dei conversum, perseverare cum uxore debere. Scilicet propterea, ne quis fidem consecutus, putaret sibi divertendum esse ab aliena & extranea quodammodo femina. Adeo & rationem subjicit, *in pace nos vocari ad Dominum Deum & posse infidelem a fidele per usum matrimonii lucrari fieri*. Ipsa etiam clausula hoc ita intelligendum esse confirmat, *ut quisque*, ait, *vocatur a Domino, ita perseveret*. Vocantur autem gentiles, opinor, non fideles.

Deinde magnam esse differentiam ostendit inter fidelem, qui cum infidele nuptias inicit, & inter eum, qui matrimonio gentilis a Domino allegitur, cum ille a nuptiis infidelis arceatur, hic vero in his perseverare jubeatur. "Cur, si a gentili inqui-

Probatur ex constanti SS. P. P. aliorumque doctrina.

Ex Tertulliano, qui casum Apostoli ignoravit.

namur, non ille disjungitur, quemadmodum
 „ ille non obligatur? Respondebo, si spiritus de-
 „ derit, ante allegans Dominum magis ratum
 „ habere matrimonium non contrahi quam omni-
 „ no disjungi: denique divortium prohibet, nisi
 „ stupri causa, continentiam vero commendat.
 „ Habeat igitur ille perseverandi necessitatem, hic
 „ porro etiam non nubendi potestatem.,

Censuit igitur Tertullianus matrimonium infidelis post conversionem ratum & firmum manere, atque partem conversam cum parte infideli in matrimonio perseverare debere: excepta fornicationis causa (sub qua, interprete Augustino, etiam infidelitas continetur) quo casu permittente Domino a fornicario separari licet, quod ad torum tantum attinet; cum Domino generaliter jubente, nullo casu aliam ducere liceat.

Ex S.
 Hierony-
 mo.

IV. S. Hieronymus *adversus Jovinianum lib. 1.* sat manifeste ostendit casum Apostoli solam separationem tori, non vero vinculi solutionem respicere: sic enim loquitur: *his autem, quos in matrimonio deprehendisset fides, hoc est si unus credidisset e duobus, præcipit ne credens repudiet non credentem. Caussisque expositis, quod candidatus fidei sit infidelis, si nolit a credente discedere. E contrario jubet, si infidelis repudiet fidelem propter fidem Christi, discedere debere credentem, ne conjugem præferat Christo, cui etiam anima postponenda est.*

Ex hoc loco certum est, quod & admittunt adversarii, solam unius fidem, altero in infidelitate manente, causam justæ dimissionis quoad vinculum non esse, cum Apostolus præcipiat, volentem cohabitare non esse dimittendum: quod si cohabitare nolit, juxta Hieronymum, sensus Apostoli est, discedere debere credentem, seu credenti fas esse, ut vicissim recedat, & hoc, ut

ait, *ne conjugem præferat Christo, cui etiam anima postponenda est:*

Hieronymus itaque hoc vult, sensum Apostoli esse, quod in casu quo infidelis reputat fidelem propter fidem Christi, amplius non teneatur fidelis ea lege, qua ipsi præcipitur, ne dimittat non credentem, si nolit a credente discedere; quod quidem Dominus absolute non præceperat, sed Apostolus consuluerat tanquam a Domino convenienter præceptum: quia tunc alia lege tenetur, quæ præcipit conjugem Christo non esse præferendum, quem præferre censeatur, si conjugem infidelem, qui propter Christi fidem fidelem deferere vult, sequeretur.

Cum igitur in casu, quo infidelis parti conversæ cohabitare vult, separatio, quam hic prohibet Apostolus, fatentibus adversariis, unice respiciatur torum seu habitationem cum parte infideli; etiam separatio cum nolente cohabitare, quam jam præcipit Apostolus, ne pars fidelis conjugem Christo præferre videatur, S. Hieronymo interprete, torum tantum seu habitationem respicit.

V. Et vero, si infidelitas nequidem causa necessaria est separationis pro parte fidei quoad habitationem, quando pars infidelis cohabitare consentit, quomodo accedente hac singulari circumstantia, quod infidelis sese separet aut discedat, justa causa erit solvendi vinculum matrimonii? An ergo discessio partis infidelis a fidei tantæ virtutis erit, ut matrimonii vinculum, quod infidelitas non dissolvit, dissolvat? Sane si hoc Apostolus voluisset, claris verbis expressisset: legi enim claræ per verba ambigua non derogatur, & punctum hoc indubie apertius declarari merebatur.

Sed quod hic non satis mirari possumus, juxta adversarios, exceptionem, quam ipsi prædicant,

Fluctuans adversarios doctrina expenditur.

Apostolus ecclesiae dimidiatae tantum clare promulgasset: nam & ipsi admittunt, momentum temporis, quo praetensa hujus vinculi solutio peragitur, adhuc incertum esse. Nonnulli enim docent matrimonii vinculum dissolvi statim ac infidelis renuit legitime cohabitare: alii docent illud non statim dissolvi, sed tunc solum, quando elapsus est terminus auctoritate ecclesiae infideli praefixus, ut se declaret, an velit cohabitare sine contumelia Creatoris; ceteri demum in ea sunt sententia, ut matrimonium tunc solum dissolvatur quoad vinculum, quando conjux fidelis aliud contrahit matrimonium: quas omnes sententias exponit *Glossu in cap. Gaudemus in verb. compellitur*; & de *divort.* & fusius prosequitur Sanchez *de matrim.* lib. 7. disp. 75.

Quidni etiam adversarii fateri debeant incertum quoque esse an matrimonium in casu Apostoli quoad vinculum solvatur? An forte traditio apostolica clara & certa erit hoc casu pro vinculi solutione, obscura autem quoad momentum temporis quo haec solutio perageretur? Hoc asserere, adparet nobis Apostolum ludibrio exponere.

Altera
probatio
ex duobus
S.
Chryso-
stomi lo-
cis petita.

VI. S. Chrysostomus *Hom. 22. in epist. ad Roman.* eodem modo quo S. Hieronymus haec Apostoli verba exponit: nempe cum solummodo a parte fideli avertere voluisse periculum perversio- nis atque peccati, quod subesset, si pars fidelis habitaret cum parte infideli non sine contumelia Creatoris cohabitare volente. En ejus verba.

” Si infidelis discedit discedat. Id est, quae penes
,, te sunt, praesta, & nemini des ansam belli &
,, pugnae.... sicubi vero pietatem laedi videas,
,, ne praeponas concordiam veritati, sed generose
,, persistas usque ad mortem; ac ne sic ex ani-
,, mo pugnes, neque ex voluntatis proposito ip-
,, sum adverteris, sed in rebus tantummodo pug-

„Res, id enim significat illud, quod ex vobis est
 „cum omnibus pacem habentes: & si ille pa-
 „cem non servaverit, tu ne animum tuum tem-
 „pestate repleas, sed ex proposito voluntatis
 „amicus esto: uti dixi veritatem nusquam pro-
 „das.“

Si sensus Apostoli fit ob similem discessum parti conversæ jus esse solvere vinculum matrimonii, quomodo eo in casu S. Chrysoftomus credit Apostolum præcipere, ut pars conversa persistat usque ad mortem, ut ex voluntatis proposito partem non adversetur, sed amica permaneat, neque contra illam ex animo pugnet, sed unice in quantum necesse est, ut a se periculum seductionis avertat, ubi tamen juxta adversarios pars conversa aliud animo non meditatur, quam in perpetuum tum a comparte, tum a propria familia separari, per secunda, ad quæ posset transire, vota; quæ omnino occluderent liberum ejus ad conjugem reditum, etiam pro casu quo infidelis se converteret & conjugi prius fideli cohabitare vellet; & cum in alia conjugia ceciderit, prout in similibus natum est fieri, adulterinis nexibus perpetuo colligata maneret, prout placuisse video novo adversarii nostri Augustino.

Nunquid saltem, si cum aliquibus aliis adversariis fingamus, per secunda partis conversæ vota infidelem liberari, ut perpetua in infideli parte adulteria, quæ Augustinus adeo exhorruit, evitentur, dum pars conversa facultate sibi concessa non uteretur, Apostolus, vel saltem pia MATER ECCLESIA, præfigere non debuisset certum tempus, quo restringeretur hæc libertas, quam fideli attribuant, quemadmodum & in casu matrimonii rati tantum, quoad facultatem ingrediendi religionem, tempus bimestre præfixit ecclesia? Edisserant hoc adversarii.

Sed nec is solus locus est ubi S. Chrysoftomus

verba Apostoli ita interpretatur, ut unice separationem quo ad torum importent, nam alio adhuc in loco: nempe *Hom. 19. in epist. 1. ad Corinth.* ita loquitur: "quid sibi vult autem illud: si
 „ *infidelis discedit discedat* aut separetur? Verbi
 „ gratia, si te jubeat sacrificare, aut sociam impietatis esse propter connubium, vel discedere,
 „ melius est dirumpi connubium, quam piam religionem. Quapropter subdit: *non enim servituti subiectus est frater aut soror in hujusmodi rebus*, si quotidie ea de causa pugnet, & bellum moveat, melius est separari. Hoc enim subindicat, cum dicit; *in pace autem vocavit nos Dominus*. Ille enim causam præbuit, ut is qui fornicatus est., Quam alienum sit a mente Chrysofomi Apostolum dicto loco voluisse in potestate partis fidelis esse matrimonii vinculum solvere vel non, vel ex hoc solo patet, quod illo in supposito verba ejus commodo sensu carerent: etenim negari nequit, cum ad verba Apostoli, etiam in omni rigore intellecta, aliud non docere quam hoc, *melius est separari*: & ratio, inquit, latet in his Apostoli verbis: *in pace vocavit nos Deus*: quæ verba profecto per se non important vinculi solutionem.

Aliud enim si Chrysofomus voluisset, hoc esset ejus ratiocinium: si conjux infidelis consentit habitare cum illa, ne dimittat illam, neque infidelitas impedit connubium, neque fides Christi causa est dissidii, & quisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat; quid enim scis mulier si virum salvum facias? Si autem infidelis discedat, seu sine periculo perversionis cohabitare nolit, tunc oportet potius dirumpere vinculum matrimonii, quam amittere piam religionem.

An ergo in arbitrio partis fidelis est dirumpere matrimonii vinculum, vel in eo, si malit, per-

manere? Hoc tamen sequeretur, si hunc Chry-
stomo affingamus sensum; & quomodo tunc ve-
rum esset hoc CHRISTI DOMINI dictum: *quod
Deus conjunxit, homo non separet?*

VII. At dicit adversarius, insolubilitatem matri-
monii tantam non esse, ut illud solvere non possit
Deus, quando vult, ubi vult, & quomodo vult;
jam vero, ait, in casu Apostoli, non dicimus per
hominem, sed per Deum matrimonii vinculum solvi.

Ad argu-
mentum
adversarii
hac occa-
sione res-
ponde-
tur.

Idem præcise respondent hæretici, dum quæ-
ritur, utrum matrimonii vinculum per adulte-
rium dissolvatur? Negant & illi hujus divortii
propter adulterium auctores esse homines, sed
Deum, qui jam, ut aiunt, olim adeo expresse
voluit adulterio matrimonia dissolvi, ut etiam a-
dulteros morte punierit; simulque asserunt non
amplius esse virum ipsius, etsi adhuc is est super-
stes, qui vir ipsius fuit, quod & Pollentius Au-
gustino objiciebat.

Sed sicut hæretici merito rejiciuntur, quia sup-
ponunt, quod est in quæstione, ita & adversarius
merito rejicitur, quia supponit de quo quæritur.

Et vero verba illa: *melius est disrumpi con-
nubium, melius est separari*, vera sunt, licet de
separatione tantum quo ad torum sermo sit.

Nonne idem recte dicere potuisset Chryso-
stomus de parte fideli juncta parti infideli, abstra-
hendo an matrimonium hoc conversionem unius
præcessisset vel contra? Et licet, interprete Ter-
tulliano, de hoc casu non agat Apostolus, quia,
ut ille ait, Apostolus non dicit, *si quis fidelis
ducit uxorem infidelem, sed, si quis fidelis ha-
beat uxorem infidelem*, attamen Apostolus ca-
sum non excludit de duobus infidelibus matrimo-
nio junctis, qui uterque converteretur ad fidem, ubi
alter denuo, quod in talibus non raro contingit,
rediret ad gentilismum vel Judaismum, quique
deinceps non nisi cum injuria Creatoris cohabitare

vellet. Quis tali casu, nisi cum hæreticis sentiat; dicet matrimoni vinculum solvi? Et tamen verba præcitata Chrysofomi, *melius est dirumpi connubium, melius est separari*, immo & verba Apostoli, *non est subiectus frater aut soror in huiusmodi*, huic & illi casui adplicari possent.

Certe Paulus, cujus auctoritati standum nobis est, etsi de matrimoniis jam contractis agat, in genere tamen loquitur de fideli, quem infidelis deseruit, nullo facto discrimine, eone tempore, quo initum fuit conjugium, uterque esset infidelis, an vero alter tantum: neque etiam eum, qui nunquam alius quam infidelis fuerit, ab apostata discernens. Atque etiam par in hac & illa specie fit desertio, & apostatæ desertori minus, quam cuiuspiam veram religionem nunquam amplexo, fit indulgendum.

Quid multis? Verba illa, *melius est dirumpi connubium, melius est separari*, intellecta sensu adversariorum, significarent, minus esse malum dirumpi connubii vinculum, quam deserere piam religionem: inter quæ profecto nulla comparatio institui potest: quisquis enim sibi sufficit, ut religionem deserat; ac in potestate nullius conjugum est dirumpere matrimonii vinculum, vel ab eo semel legitime contracto sese absolvere: itaque velle talem esse Chrysofomi sensum, nihil minus est quam velle ipsum sine sensu esse loquutum: ubi in nostra sententia, quæ dixit, optima ratione dixit. Sano siquidem sensu quis dicat; melius est a conjugè quoad habitationem separari; quam separationem, juxta quod docet Apostolus in casu malitiôsæ desertionis, pars conversa absque omni culpa facere potest, quam se exponere periculo perversionis.

VIII. Sed dicet hic aliquis: nunquid pars conversa sese quoad habitationem separare potest a par-

Respon-
sio ad
aliud ar-
gumen-
tum ex
textu
Apostoli
petitum.

te infideli ex hoc solo, quod altera pars maneat infidelis, etiam in casu quo cohabitare vellet? Ergo dum Apostolus dicit, quod discedente infideli, non sit servituti subjectus frater aut soror, de illa servitute non agit a qua pars fidelis jam est libera, etiamsi non discedat infidelis, sed de alia, a qua demum liberatur, dum infidelis discedit.

Immo vero de eadem agit Apostolus, de qua dixerat, "ego dico non Dominus: si quis frater uxorem habeat infidelem & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam."

De illa proinde servitute agit, quam quidem Dominus non præceperat, sed quam ipse Dei spiritu inspirante convenienter consuluerat. Itaque totum, quod hic Apostolus velit, est, partem fidelem, dum conjux infidelis discedit, liberam esse a consilio seu præcepto quod ipse dederat, adeoque ab alia servitute, respectu habito ad præceptum Apostoli, a qua demum liberatur dum infidelis discedit, licet de eadem, respectu habito ad præceptum Domini, jam ante esset libera, utpote quod tali casu non adesse adseruisset Apostolus.

IX. Videamus nunc an D. Ambrosii sententia opinioni adversariorum faveat; vult enim nonnullus eum cum ipso sensisse *Lib. 8. in Luc.*, quo loco ait: „quidam enim putant esse omne conjugium a Deo, maxime quia scriptum est; *quæ Deus conjunxit homo non separet.* Ergo si omne conjugium a Deo est, omne conjugium non licet solvi, & quomodo Apostolus dixit: *si infidelis discedit discedat?* in quo & mirabiliter noluit apud Christianos causam residere divortii, & ostendit non a Deo omne conjugium, neque enim Christianæ gentilibus iudicio Dei copulantur, cum lex prohibeat.

Fatemur Ambrosium dicto loco agere de vin-

Locus
Ambrosii
*lib. 8. in
Luc* addu-
citur, si
mulque
ostendi-
tur eum
expresse
nostram
causam
agre.

culo matrimonii, quod vinculum ipse legem connubii vocat: etenim proponit sibi prius dicere de lege connubii, ut postea, inquit, de prohibendo divortio disputemus; de divortio scilicet quoad vinculum.

Num ideo ex hoc loco habetur ipsam existimasse Apostolum in verbis *si infidelis discedit, discedat*, etiam de vinculi solutione egisse? Minime.

Nam, ut phrasi disertatoris utamur, luce meridiana clarius legenti adparebit, Ambrosium dicto loco verba Apostoli citare per modum objectionis ad illud, quod dixerat; conjugium omne (scilicet legitime contractum) cum a Deo sit, omne conjugium non licet solvi.

Sed cum verba Apostoli divortium potius respicerent, de quo modo non agebat Ambrosius, quam conjugii legem, ideo eorundem explanationem retulit *ad num. 8. ejusd. lib. pag. mihi 1472. edit. Benedic. Sti Mauri.*

De divortio prohibendo disputare cœperat *num. 4.*, ubi generaliter & sine ulla exceptione docet conjugium semel legitime contractum nullum admittere divortium, etiam in casibus ubi lex humana id permittit, seu potius non prohibet, *quia, inquit, lex Divina prohibet.*

Num. 7. autem ejusdem libri objicit sibi: *quomodo ergo Moyses mandavit dari librum repudii & dimittere uxorem?*

Respondet Ambrosius: „ qui hoc dicit, Judæus
 „ est: qui hoc dicit, Christianus non est.....
 „ Moyses permisit, inquit Dominus, non Deus
 „ jussit: ab initio autem Dei lex est: *relinquit*
 „ *homo patrem & matrem & adhærebit uxori*
 „ *suae, & erunt ambo in carne una: ergo qui*
 „ *dimisit uxorem carnem suam scindit & dividit*
 „ *corpus.*”

rem fidei parti conversæ concederetur facultas ad secundas nuptias provolandi? Cum Ambrosius evidenter asserat Apostolum prædictis verbis negasse legis esse Divinæ, ut conjugium quaecunque solvatur?

Itaque quod hic vult Ambrosius, est; doctrinæ, quam præmiserat de absoluta insolubilitate matrimonii legitime contracti, neque obitare, quod Moyses dixit de libro repudii, neque etiam illa, quæ dixit Apostolus de matrimonio impari, ubi infidelis sponte a fidei discedit, seu his casibus matrimonii vinculum non solvi. Ait Ambrosius: se dixisse hæc moraliter. Super quo omni responsum adversarii expectabimus.

An matrimonia Christianos inter & infideles tempore Ambrosii fuerint nulla, obiter examinatur.

X. Diximus matrimonii legitime contracti: nam quæri hic posset, licet extra thesin, an tale sit juxta Ambrosium matrimonium, quod fidelis init cum infidei, seu Judæo? De quo, ut placuisse videtur adversario, Ambrosius saltem transeundo agit.

Quod hoc attinet, certum est Ambrosium cum antiquis patribus connubia inter fidelem & infidelem nunquam non improbasse: an vero contracta ea dissolvi voluerit, lis est veteres inter ac recentiores theologos. Adfirmantem opinionem defendunt Gratianus, P. Lombardus, atque alii: a negante autem stant Estius, Bellarminus &c. Ità Benedictini operum divi Ambrosii editores in nota ad epist. Ambrosii ad Vigil. num. 34.

Fatentur quidem ibidem non tam perspicue loquutum hac de re Ambrosium, ut nullus super sit dubii locus; attamen, ajunt, si testimonia ipsius, quæ ibidem indicant, penitus introspeciamus, omnia ejusmodi connubiorum genera ab eo sic prohiberi comperiemus, ut pro nullis habenda esse satis significet.

Si hoc ita sit, oportet ut extet lex aliqua, seu

„ Judæus accipiat, neque Judææ Christianus
 „ conjugium fortiatur, nam si quis aliquid hu-
 „ jusmodi admiserit, adulterii vicem commissi
 „ hujusmodi crimen obtinebit: libertate in ac-
 „ cusandum publicis quoque vocibus relaxata.
 „ Dat. prid. id. Mart. Theſſal. Theodofio A. II.
 „ & Cynegio conſl. „

Et hoc textu patet inductum fuiſſe impedi-
 mentum, quod *cultus diſparitatem* jam vocant, anno Chriſti 388., cum ea lege non tantum hu-
 jusmodi connubia prohibita fuerint, quod ad
 impedimentum inducendum ſufficiebat, ſed &
 adulterii, cujus pœna tum capitalis erat, vicem
 obtinere juſſa ſint, libertate accuſandi unicuique
 conceſſa.

Et licet illa lex tantum de Judæis loquatur, ta-
 men, teſte Gothofredo *ad L. 11. Cod. Theod. de
 nupt.*, eadem ea tempeſtate paganorum ratio
 fuit, additque, ad hanc legem alludere Auguſti-
 num epiſt. 234. ad Ruſticum his verbis: „ cum
 „ certiffime noveris tradi a nobis Chriſtianam
 „ niſi Chriſtiano non poſſe, nihil tamen mihi
 „ tale de filio tuo, quem adhuc paganum au-
 „ dio, promittere voluiſti. „

Figmen-
 tum ad-
 verſarii
 diſcuti-
 tur, ſi-
 mulque
 ad quaſ-
 dam ejus
 cavilla-
 tiones
 responde-
 tur.

XI. Quidquid ſit de hac ſententia, prædicta,
 quibus & plura alia addere poſſemus, ſufficiunt,
 ut æquus lector videat, quam inconfiderate ad-
 verſarius finxerit *advocatum quendam* argumen-
 tari a noſtris temporibus ad tempora S. Ambro-
 ſii pro nullitate matrimonii Chriſtianum inter
 & infidelem contracti. „ Sed cum hoc ejus deli-
 „ ctum non ex animo, ſed extra veniat, noxia
 „ non committitur, „ * ſiquidem vir ille in ſub-
 „ tilitatibus ſcholæſticis magis, quam in re hiſto-
 „ rica aut canonica ſit verſatus.

* L. 1. C. ſi adv. delict.

Sed quid de S. Monicae cum Patritio conjugio? An forte id nullum fuit?

Pro quo notandum: natum esse Augustinum 13. Novembris anni 354. & Patritium jam obiisse anno 372. Itaque si, prout probabile est, lex Theodosii familia conjugia irrita declaraverit, praevis ante hanc legem, anno 388. tantum latam, inita matrimonia involvere non potuit.

Et, ut nihil ex disertatoris ad hunc locum Ambrosii ratiociniis omittamus, ponamus ipsum dicto loco transeunter, seu quasi extra quaestionem, docuisse matrimonium Christianum inter & infidelem initum nullum esse; petit adversarius, an hoc posito Ambrosius dicere potuisset, quod matrimonium illud solvere liceat? An forte, inquit, solvitur quod non existit? An non praequiritur valor seu existentia matrimonii, ut possit dissolvi?

Profecto discursus ille Ambrosii non fuisset tanto viro indignus, neque etiam ridiculus, ut disertator vult, quod & ipse, qui alias rectius ratiocinari solet, sensisset, si ad illud, quod notissimum est, quodque scholares nostri non ignorant, advertisset, quod conjugium recte solvi dicatur, dum declaratur illud nulliter, seu cum impedimento dirimente, contractum fuisse: sic frequenter fatiscit, ut rescindi dicatur, quod nullum erat: eodemque sensu matrimonia per sententiam judicis rescindi vel solvi dicuntur, quae nulliter contracta esse declarantur.

XII. De cetero, non bene concipimus illud quorundam scholasticorum assertum, quo volunt, Apostolum hic promulgasse exceptionem a lege connubii, in favorem fidei, ut ajunt, propter quam concederetur facultas parti conversae alias nuptias ineundi. Hanc rationem nec Gratianus, nec Innocentius III., nec S. Thomas adducunt.

Frivola
quorundam
ratio, ex
pratenso
fidei privilegio
petita,
notatur.

An forte pro parte, quæ convertitur, ipsa fides sufficiens favor non est, ut superaddi debuerit facultas ad secundas nuptias convolandi, quibus, ut volunt, primæ dissolverentur? (debuissent & dotem adjecisse) Qui hoc asserit, simul admittat necesse est, Apostolum per privilegium, quod eum hic concessisse dicunt, fictis & non sinceris conversionibus ansam dedisse, simulque voluisse, ut evangelium libidini ac voluptati deserviret: quo enim pacto credemus hominem illum erga religionem esse bene adfectum, qui erga legis naturalis obligationem male adfectus est, sicque sæpe destitueret senectutem illius, cujus defloraverat juventutem? Aut quo animo religionem Christianam amplectetur, quam videt suæ voluptati & delitiis obsequentem? Quæ omnia non raro contingerent in illis, quibus persuasum est secundas nuptias in aliquo casu a Deo esse institutas, quibus primas dissolverent.

Simile malum Ambrosius in *Psal.* 118. *serm.* 20. *num.* 48. deflet, dum asserit suo tempore plurimos fidem simulasse, ut uxorem Christianam, quæ a parentibus infideli negabatur, ducere possent. Verba ejus sunt: „namque uxoris ducendæ gratia, quæ gentili viro a Christianis parentibus negabatur, simulata ad tempus fide, plerique produntur, quod foris confessi sunt, intus negasse.„

Offenditur Augustinum hanc vinculi solutionem non admisisse.

XIII. Sed ad Augustinum properemus. Hic in duobus libris de adulterinis conjugiiis ad Pollentium scriptis, non tantum de exceptione a lege matrimonii a Deo facta & per Apostolum, ut volunt, promulgata, mentionem non facit, ubi, si unquam alibi, de illa mentio facienda erat, si eam agnovisset: sed contra, talia ponit principia, quæ simili exceptioni sociari non possunt.

Occasio horum librorum fuit, quod Pollentius

vellet matrimonii vinculum solvi per adulterium: item infidelitatem unius conjugis non esse causam justam parti fideli sese separandi ab infideli quoad torum & habitationem, quando pars infidelis cohabitare volebat.

S. Augustinus dictis libris multis offendit adulterium non solvere matrimonii vinculum, quamquam eo casu licita esset quoad torum separatio.

Deinde ex Apostolo probat, infidelitatem unius partis justam quoque causam esse separationis quoad habitationem, licet illa non expediat, dum pars infidelis cohabitare vult, monente seu præcipiente Apostolo.

Nam si propter fornicationem carnis permittitur conjugi separari, quanto magis in conjugem mentis fornicatio, id est infidelitas, detestanda est? Quia, inquit, *lib. 1. cap. 25.* „ justitia permittit a fornicante discedere, sed non semper expedit: manere autem cum illo, si habitare consentit, & licet & expedit. Propter quodlibet tamen fornicationis genus, sive carnis, sive spiritus, ubi & infidelitas intelligitur, & dimisso viro non licet alteri nubere, & dimissa uxore non licet alteram ducere; quoniam Dominus nulla exceptione facta dicit: *si uxor dimiserit virum suum, & alteri nupserit, mæchatur, & omnis, qui dimiserit uxorem, & alteram duxerit, mæchatur.* „

Igitur juxta Augustinum nec isto casu, ubi justa est separatio, unquam licet alteri nubere.

Si vero, dum pars infidelis legitime cohabitare nolit, solvatur matrimonii vinculum, potuissetne Augustinus simpliciter & generaliter dicere, verba Domini nullam pati exceptionem, eo in loco, ubi de infidelitate seu de spirituali fornicatione agit & textum Apostoli ex professo examinat, atque etiam pro eodem fumere, quod vin-

culi matrimonii solutionem attinet, fornicationem carnis & fornicationem spiritus, & asserere neutro casu, parte una recedente, sive quia fornicata est carne aut spiritu, alteri ad alia vota transire licere?

Si Pollentius credidisset parte infideli discedente, parti fideli jus esse aliud connubium ineundi, hoc ipsum non parum ejus causam juvasset, & Augustinus coactus fuisset rem hanc clarius enodare, & argumentum, quod Pollentius contra ipsum vel ex hac doctrina formare potuisset, solvere seu explicare debuisset: siquidem potuisset hic dicere Pollentius: juxta te propter fornicationem spiritus, dum pars infidelis cohabitare non vult, solvitur vinculum matrimonii, ergo etiam propter fornicationem carnis, dum pars eo sine fornicatur, ut non cohabitet, solvetur vinculum matrimonii.

Et tamen ad ejusmodi solutionem se non coactum sensit Augustinus, licet ipsemet illud secundum in quaestione posuisset, tanquam absurdum consequens, ex opinione, quam Pollentius de adulterio habebat.

Itaque male omnino confutasset Augustinus Pollentium, si in aliquo casu possibili matrimonii vinculum propter infidelitatem solvi posset. Cum ergo illius exceptionis mentionem non faciat, & rem hanc, quam cum Pollentio habebat, sic tractet, ut similis objectio ei proponi non posse supponat, atque asserat vinculum matrimonii perpetuo subsistere, solaque morte unius partis solvi, ut quid hic adhuc de mente Augustini dubium moveretur?

Lib. 2. cap. 3. n. 4. postquam rursus generaliter statuisset Augustinus matrimonium quoad vinculum non solvi, nisi morte alterutrius partis, his verbis: „ quam ob rem secundum doctrinam fa-

das nuptias, ut per has priores solveret, non credimus; nec enim id rationi aut menti ecclesie consentaneum videtur; nam sacri canones secundas fidelium nuptias certo sensu semper improbarunt, immo & secundo nubentibus penitentiam quandam imposuerunt, ut patet *ex can. 7. synodi Neo-Cæsariensis*, irregularitate digamos notantes. Ratio etiam simile quid non patitur. Quid? Sola voluntas secundas nuptias ineuntis sufficet, ut primas difrumpat, & actus similis, qui contractum illum naturalem & sacrum efficit, etiam ille erit, per quem ejusdem contractus dissolutor quis constituetur? Profecto idem hoc est ac si quis diceret, rem constitui per illud, quod ejus essentiam destruit. Idem non est in casu ubi matrimonii rati vinculum solvitur per dispensationem ab ecclesia, occasione professionis religiosae concessam: quidquid enim de hoc casu fit, hoc saltem fiet per actum alterius naturæ & ordinis quam fit contractus matrimonii.

Demonstratur Apostolum, interpretate Augustino, de vinculi solutione cogitasse quidem.

XV. Sed ad Augustinum redeamus. *Hic lib. de fide & operib.* rursus adstruit absolutam matrimonii insolubilitatem. Occasio erat objectio aliquorum, qui contendebant fidem sine operibus prodesse ad salutem, quam *cap. 16. n. 28.* sibi his verbis proponit, „quam ob rem ubi Apostolus dicit, *quod si infidelis discedit, discedat, non est enim servituti subjectus frater aut soror in hujusmodi*: id est, ut propter fidem Christi etiam ipsa uxor legitima societate conjuncta sine ulla culpa relinquatur, si cum viro Christiano, propter hoc quia Christianus est, permanere noluerit. „

Respondet Augustinus: „non attendunt *eo modo* illam rectissime dimitti, si viro suo dicat, non ero uxor tua, nisi mihi vel de latrocinio divitias congeras, aut nisi solita lenocinia, quibus nostram domum transigebas, etiam Chri-

hunc probare volentes, propter fidem Christi conjugem infidelem sine ulla culpa relinqui, si cum viro Christiano, quia Christianus est, manere noluerit.

Hac occasione
questio
dissertatori
proponitur.

XVI. Liceat hic a dissertatore quærere, de qua desertione egerint illi, contra quos agit Augustinus, & quam existimabant parti conversæ fore licitam? An talis esset ista desertio, quæ simul esset vinculi solutio, an vero talis tantum esset, quæ partem fidelem liberam volebant ab obligatione tori & habitationis?

Si primum velit adversarius, fatendum est Augustini tempore hæreticos aliquos extitisse, sicut & modo existunt, qui cum ipso sentirent: sed tunc simul etiam fateri debebit, multiplices alias causas ab Augustino habitas fuisse, quæ matrimonii vinculum dissolverent: siquidem, quæ hic de casu Apostoli dicit Augustinus, *eo modo extendat ad casus omnes, ubi separatio conceditur, ita, ut velit præter adulterium, non modo idololatriam, verum etiam avaritiam, & qualibet alias concupiscentias intelligi. His certo casibus Augustinus non intellexit vinculum matrimonii solvi; sed, ut ait, membrum, quod ipsum scandalizat, fortiter amputat, seu ejus habitationem & torum deserat. Censuit itaque Apostolum dicto loco non plus indicare voluisse, quum asserat parem ubique debere esse recessum, seu a parte infideli, seu ab illa, quæ animam copore male utentem a Dei lege aberrare facit.*

Quod si adversarius velit hæreticos istos hanc tantum efficaciam fidei in Christum tribuisse, quæ parti fideli fas est vicissim recedere, seseque quoad habitationem a parte infideli separare, habemus quod volumus, nempe Augustini tempore nondum adversariam verborum Apostoli interpretationem in ecclesia invaluisse, immo nequidem in

ea notam fuisse. Ex quo ergo fonte haurient suam traditionem? Ex spurio indubie, prout in sequentibus latius demonstrabitur.

XVII. Rursus Augustinus *lib. cont. Adimant. cap. 3.* asserit; quod quamvis Dominus dederit uxorem viro, tamen ea relinquenda sit propter regnum cælorum, seu quoties virum ad peccatum trahit nec alias cohabitare velit. Pro quo confirmando adducit textum Apostoli dicens: “ si-
 „ cut Apostolus dicit: *si quis fidelis habeat uxorem infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat eam.* Significat utique, quod si non consentit habitare cum illo, id est si execratur in illo fidem Christi, & non eum patitur, quod Christianus est, relinquenda est propter regnum cælorum: sicut idem Apostolus in sequentibus dicit, *quod si infidelis discedit, discedat, non est enim servituti subiectus frater aut soror in hujusmodi.* Si quis ergo relinquit regnum cælorum, dum non vult relinquere uxorem non ferentem Christianum virum, improbatur a Domino: & item: si quis vir relinquit uxorem dato libello repudii, cum causa non existit, aut fornicationis, aut obtinendi regni cælorum, similiter improbatur a Domino. „

Augustinus in hoc loco pari modo loquitur prout præcedenti. Causas quascunque dimittendi uxorem jungens, sive ob fornicationem, sive ob aliam quamvis causam propter regnum cælorum dimittatur uxor; puta, si infidelis non consentit habitare cum illo, quod Christianus est. Si has causas omnes Augustinus jungat, si aliunde ex Augustino certum sit, quod sive dimittenti, sive dimisso, quacunque demum alia de causa dimissio facta sit, liberum non sit ad alia vota transire, etiam ex Augustino certum

Alter Augustini locus pro nobis adductus.

dici debet, quod in casu, de quo quæritur, parti conversæ hæc libertas non competat.

Augusti-
ni sen-
tencia
ex con-
ciliis,
quibus
interfu-
it, cla-
rissime
eruitur.

XVIII. Ut nullum de mente Augustini dubium superlit, juvat hic etiam adferre concilium Africanum VIII. anno 407. habitum, cui Augustinus interfuit, in quo, suafu indubie Augustini, deprehenditur conceptus canon sequens, qui in codice Africanæ ecclesiæ est 102.

„Placuit, ut secundum evangelicam & apo-
„stolicam disciplinam, neque dimissus ab uxore,
„neque dimissa a marito alteri jungatur. Ita
„maneant, aut sibimet concilientur, quod si
„contempserint, ad pœnitentiam redigantur.
„In qua causa legem imperialem petendum
„est promulgari.”

Ex hoc canone observamus, Augustinum constanter in ea fuisse sententia, in omni prorsus casu vinculum matrimonii esse insolubile; ita, ut generaliter & sine ulla exceptione, quacunque demum de causa vir ab uxore, vel uxor a viro dimitteretur, alteri copulari non posset: secundum, inquit, evangelicam & apostolicam disciplinam.

Et revera quis credere poterit Augustinum, aliosque hujus synodi patres, ita loquuturos fuisse, si secundum apostolicam doctrinam, prout adversarii volunt, parti conversæ liberum fuisset ad alia vota migrare? An forte hoc monere omisissent illi, qui in hoc ipso canone ad apostolicam doctrinam pro absoluta insolubilitate matrimonii provocant? Generalia hujus canonis verba contrarium evincunt. Idem evincit illud, quod addunt: *in hac causa*, id est pro omnimoda insolubilitate matrimonii, *legem imperialem petendum est promulgari*; alias enim, si quam legem ad observantiam hujus canonis ab imperatore impetrassent, ea lex indu-

bie similem exceptionem non tulisset; eoque modo causa fuissent, aut saltem occasionem dedissent, ut contra libertatem, quam Apostolus hoc casu converso daret, lex illam libertatem adimens lata fuisset.

Eundem canonem repetierunt PP. concilii Milevitani in Africa anno 416. celebrati, *Can. 17.*, cujus concilii canones, teste Bellarmino, *lib. 1. de matrim. cap. 17.* Augustino præcipue auctore compositi editique fuerunt: *quare cum Augustinus*, ut ibidem ad hunc canonem recte observat Bellarminus, *integris libris disputaverit, in nullo casu, ne fornicationis quidem, licitum esse, vivente conjuge, ad aliud transire conjugium, dubium esse non debet, quæ sit canonis hujus sententia.* Quæ verba non satis componi possunt cum iis, quæ *cap. 12. ejusd. lib. de casu* Apostoli dixit Bellarminus.

XIX. Hæreticis adeo persuasum est, Augustinum insolubilitatem matrimonii ita omni ex parte asseruisse, ut ipsum habeant, qui primus in ecclesia fuit, qui illud, ut fidei caput propugnaverit: sic quidem, ut nunquam, nequidem causa carnis fornicationis, solveretur quoad vinculum; ita, ut, ajunt, non erraverint illi, qui dixerunt, mortuo Augustino, universum mundum (excipe disertatorem) factum fuisse Augustinianum: ita enim dogmata ejus a plerisque collaudata, adsumpta, approbata; ut pedetentim in leges ecclesiasticas iverint.

Itaque sententia adversariorum favere videtur hæreticis contententibus per adulterium matrimonii vinculum solvi. Si enim ex Augustino semel constet, seu ex aliis patribus, seu ex generali ecclesie praxi, ut ipsi dicunt, fornicationem spirituale vel in aliquo casu possibili matrimonii

Hæreticis, Augustinum calumniantibus, non parum favore adversariorum sententiam, monstratur.

vinculum dissolvere; qui contra ipsos probabitur fornicationem carnalem illud ipsum in aliquo casu non efficere? Cum Augustinus de utraque fornicatione eodem modo loquatur, eademque ponat momenta rationis.

Argumentum negativum ex legibus Imp. Christianorum a Constantino magno ad Iustinianum usque adfertur.

XX. Ad hæc si addantur, quæ in constitutionibus imperatorum Christianorum de divortiorum causis leguntur sancita, argumentum, quod huc usque ex communi SS. patrum sensu deduximus, qualis istis seculis fuerit ecclesiæ sensus & praxis, pro re nostra luce meridiana clarius ostendet.

Constantinus magno lege sua de anno 331. causas divortiorum, ex quibus more Romano divertere liceret, non quidem ex doctrina Christi, sed ex moribus Romanis traxit, statu & necessitate reipublicæ gentilibus repletæ id exigente, illas tamen sic restrinxit, ut tribus tantum ex causis divortia permetteret, inter quas non reperitur casus Apostoli. *L. 1. Cod. Theod. de repud.* Ex quo textu recte deducitur, quod si mulier fidelis a viro infideli, qui sine blasphemia non vellet cohabitare, recederet, ex hac lege puniretur & absque matrimonio vitam transigere cogeretur. Ut proinde certum sit; Constantinum magnum, licet contra legem Christi ex causis ibidem enumeratis divortia, pro morbido reipublicæ statu, permiserit, non existimasse in casu Apostoli ex lege Dei parti conversæ liberum esse ad alia vota migrare, quibus prima dissolveret.

Sæculo sequenti, anno scilicet 421. Honorius, Theodosius & Constantius legem tulerunt *de injustis & justis repudiis*, quæ refertur *L. 2. Cod. Theod. de repud.* Ex qua constitutione rursus adparet Honorium ignorasse licere in casu Apostoli parti

sius & Valentinianus ignorarunt in eo casu liberum esse parti conversæ ad alia vota migrare. Eo magis id stringet, si advertamus, hos Imp. principio legis citatæ generaliter sanxisse, matrimonia contracta non nisi misso repudio solvi posse: repudium autem mittere non permittunt, nisi ex causis in ea lege enumeratis.

Justinianus plures etiam edidit constitutiones, de divortiorum causis, *L. 10. C. de repud. L. 11. C. eod. Nov. 22. & Nov. 117. cap. 8. & 9.* inter quas omnes causas nusquam recenset casum Apostoli. Eum autem non ignorasse epistoles Pauli, satis patet, cum ad eas provocet *Nov. 141. cap. 1.*

Cum itaque a Constantini magni tempore ad Justinianum usque, non obstante divortiorum licentia, non obstante etiam, quod tunc casus similes frequentissime occurrere deberent, ignotum fuerit partem conversam ex Dei lege posse ad alia vota transire, sed contra, divortia hæc essent legibus imperii prohibita, sponte sequitur, hanc verborum Apostoli interpretationem ad sextum usque seculum incognitam prorsus & inauditam fuisse.

Corroboratur hoc argumentum ex priscorum conciliorum canonibus.

XXI. Infiniti quoque sunt conciliorum canones, qui absolutam insolubilitatem matrimonii adstruunt, nec ullibi reperitur, quod ab hac regula exceptionem in casu Apostoli fecerint.

Contra, hoc reperire est: quædam concilia totale divortium permisisse aut tolerasse: primo ob causam *adulterii*, uti concilium Vermeriense habitum anno 742. *c. 2. & 10.*, Compendiense anno 756. *c. 8.*, Arelatense anno 314. *c. 10.* Veticum anno 465. *c. 2.*

Secundo: *ob infidias in vitam conjugis*: Vermeriense *c. 5.*, quem Gratianus refert *caus. 31. q. 1. c. 6.*

Tertio,

Tertio : *si maritum ex necessitate fugientem uxor sequi nolit.* Vermeriense ann. 752. c. 9., quem truncatum Gratianus refert C. 34. q. 1. & 2. c. 4.

Quarto : *ut infra monasterium uxor descriuat, item ob lepram :* Compنديense ann. 757. c. 13. & 16.

Quinto : inuenietur Gregorium II., non III., ut erronee vult Gratianus C. 32. q. 7. c. 18., anno 726. permisisse, *ut si mulier infirmitate correpta non valuerit debitum viro reddere, maritus, qui se continere non possët, nuberet.*

Ast nullibi reperire est novas in casu Apostoli nuptias permissas fuisse. Itaque omnia ista concilia casum Apostoli ignorarunt.

Alia quidem concilia, rectissime, etiam ob has causas facultatem ad alia vota transcendendi improbarunt, sed & hæc nullibi casum Apostoli excipiunt. Mirum foret concilia hæc omnia casum Apostoli, ubi iuxta adversarios iusta esset totalis, etiam quoad vinculum, separatio, non allegasse, ubi alias divortiorum causas, quæ modo ab ecclesia improbantur, continuo canonibus suis expresseferint.

XXII. Bonifacius martyr archiepiscopus Moguntinus, Germaniæ apostolus in statutis anno 745. editis, prætensam hanc in casu Apostoli exceptionem, non minus quam ceteri, penitus ignoravit : ita enim *stat. 35.* loquitur : " admo-
 ,, neat etiam unusquisque presbyterorum publice
 ,, plebem, ab illicitis connubiis abstinere : & se-
 ,, cundum Dei mandatum legitimum conjugium
 ,, nequaquam posse ulla occasione separari, ex-
 ,, cepta causa fornicationis, nisi cum consensu
 ,, amborum, & hoc propter seruitium Dei. "

Manifestum est Bonifacium hic agere de separatione quoad torum, & non de solutione vinculi ; alias sequeretur ipsum existimasse ex

Uti & ex
 statutis
 Bonifacii
 martyris.

consensu amborum vinculum posse solvi propter fervitium Dei, quod dici non potest.

Igitur illicita connubia vocat, quæ alterutro ex conjugibus vivente ineuntur, & ab iis abstinendum esse docet.

Si Bonifacius credidisset secundum Dei mandatum conjugium legitimum certa occasione solvi posse quoad vinculum, hoc ipsum expresse monere debuisset in instructione, quam ad populum dirigebat; eo quod similes casus ejus tempore in Germania, infidelibus referta, sat frequenter contingere deberent.

Respon-
detur ra-
tionibus,
quæ his
opponi
possent,
simulque
vis ar-
gumenti
negativi
adfrui-
tur.

XXIII. Forte, dicet aliquis, patres, concilia aliosque nullam de casu Apostoli mentionem facere, eo quod ipsis certum esset tunc ex constanti traditione & praxi ecclesiæ novas nuptias indulgeri.

Sed, præter quod talis responsio sit mera petitio principii; quia & nos dicere possemus, ideo non esse factam mentionem, quia in ecclesia certum erat nullas tali casu novas nuptias unquam fuisse indultas; ostendendum foret, eo tempore ecclesiam verba Apostoli eo sensu intellexisse. Quod autem sic non intellexit, ostendimus ex eo, quod patres, concilia, &c. pro absoluta insolubilitate vinculi sine ulla exceptione constanter certaverint.

Quod si quis hanc argumentandi rationem negativam esse dixerit; cogitet ille, validissimum esse negativum argumentum, cum universale formatur, & totam materiæ rationem coercet; cogitet etiam quod, cum nullus omnino scriptor æqualis, nullum profus traditionis monumentum æquale vel suppar alicui doctrinæ vel facto præstet testimonium, tunc ex eo silentio, maxime si 600. vel 700. annorum sit, efficacissimum

defumatur argumentum: alias enim nullus fabulas confutandi superesset locus.

XXIV. Non minus recte pro hac sententia adferuntur verba venerabilis Bedæ *in cap. 10. Marci N. 30.* " una solummodo causa est carnalis fornicatio, una spiritualis, timor Dei, ut uxor dimittatur, sicut multi religionis causa fecisse dicuntur: *nulla autem causa est, Dei lege perscripta, ut vivente ea, quæ relicta est, alia ducatur.* "

Sententia venerabilis Bedæ exponitur.

Si nulla causa sit Dei lege perscripta, quæ tempore, quo Beda floruit, in ecclesia nota esset, ut vivente ea, quæ relicta est, alia ducatur, nunquid fons iste spurcius est, ex quo hoc haurire vult adversarius?

Sed ecce occurrit dissertator dicens: at ibi iterum non est casus Apostoli; quandoquidem, ut ex verbis ejus videre est, de illo agat Beda, qui uxorem reliquit, utique propter infidelitatem, & cui vivente ea, quæ relicta est, aliam ducere lex Dei vetat, quod omnino verum est.

Sed non reflectit, Bedam *ly discedat*, quemadmodum & Augustinus, non ad partem infidelem, sed ad partem fidelem referre: adeoque ipsum optimo jure de parte fidei dixisse; in casu Apostoli non licere, ut vivente ea, quæ relicta est, alia ducatur: sive etiam de illo agere Bedam, qui vicissim uxorem infidelem cohabitare nolentem reliquit.

Quod hoc ita fit, patet ex illis, quæ habet Beda 1. *ad Corinth. cap. 7.* ad textum Apostoli, de quo quæritur: ibidem namque docet idem præcisè quod Augustinus *lib. de fide & operibus*, & textum Augustini de verbo ad verbum refert. Probavimus autem Augustinum ita sensisse de *ly discedat*; utique & Beda.

Citat ibidem V. Beda alia verba Augustini ex

epistola ejus ad Hilarium, ubi ait: *“ quod si infidelis discedit, discedat, non est enim servituti subiectus frater aut soror in hujusmodi. Id est, si infidelis noluerit esse cum conjuge fidei, hic agnoscat fidelis suam libertatem; nec ita se subiectum putet servituti, ut ipsam dimittat fidem, ne conjugem amittat infidelem.,”*

Quod Augustini ratiocinium omnino V. Beda adoptat.

Addit dicto loco Augustinus: *“ hoc & de filiis, atque parentibus, hoc de fratribus & sororibus intelligitur, propter Christum omnes esse dimittendos, cum proponitur ista conditio, ut Christum dimittat, si illos secum habere desiderat.,”*

Quae verba rursus non leviter dicta nostra confirmant.

Theophilacti
locus ex-
penditur

XXV. Theophilactus, qui juxta Bellarminum Chrysostomi abbreviator est, idem docet, quod ipse, scilicet in casu Apostoli partem infidelem, dum cohabitare non vult sine litigio & jurgiis, justam parti fidei causam divortii præbere; ac tali casu melius esse secedere, quam altercari. Sic enim habet ad *1. 15. discedit, discedat.*

“ Veluti si tibi imperet, ut particeps fias infidelitatis aut discedas a matrimonio, discede, fatius enim est connubium solvere, quam pietatem. Non enim servituti subiectus est frater aut soror in hujusmodi, in pace autem vocavit nos Deus. Si tecum litiget eo quod cum illo non communices in infidelitate, disjungitor; hujusmodi enim servituti non es subiecta. Hoc est in hujusmodi rebus virum ferre non cogeri, melius est enim secedere, quam altercari. Neque vero illud divinæ est voluntatis,

„ in pace enim vos vocavit. Itaque si litiget,
 „ divortii causam ille præbuit. „

Itaque verba : *satius est connubium solvere, quam pietatem, melius est secedere, quam altercari*, solo nomine divortii explicat. Illud autem intelligere de vinculi solutione, ab expressione patrum, sepositis circumstantiis, alienum est.

XXVI. Recte monet hic adversarius, ne verbum quidem habere Theophylactum ex iis, quæ quidam referunt ipsum dixisse. Sed, quod Theophylactus non dixit, hoc dixit Cajetanus : “ quæ verba (scilicet 1. ad Corinth. 7.) si exacte discutiantur, solum significant, quod in huiusmodi discessibus, seu separationibus, infidelis a fideli (infidelis conjugis a fideli conjugæ, infidelis filii a fideli patre, infidelis patris a fideli filio, infidelis filia a fideli matre, & de converso, & sic de aliis) nullus frater aut soror est subjectus servituti priori : puta qua filius tenetur patri, & e converso, qua filia tenetur matri, & e converso, qua uxor marito, & e converso ; sed hinc non evincitur quod sit solutum vinculum conjugale, sicut non solvitur vinculum filiale aut paternum. „ Ita Cajetanus in 1. ad Corinth. cap. 7. Si hæc Theophylactus dixisset, fatetur adversarius patronos nostræ sententiæ habere auctorem, qui agit de casu Apostoli, & fere eo in supposito daret manus victas.

Qua ergo fide falsitatis accusat Fra-Paolo referentem patrem Soto, cum in concilio Tridentino esset, multum operæ posuisse in verbis S. Pauli explicandis, neque veritum fuisse dicere, meliorem esse sensum Cajetani, quod illa etiam S. Pauli separatio fidelis ab infideli, non intelligatur quoad vinculum matrimonii, atque rem esse a sancta synodo diligenter considerandam ?

Quæ fuerit Cajetani opinio discutitur.

Siquidem admittere debeat Cajetanum, attentis verbis prædictis, illius sententiæ fuisse.

Sed dicet adversarius: Cajetanus capite eodem dicit: "non solum miror, sed stupeo, quomodo Christo clare excipiente causam fornicationis, torrens doctorum non admittit illam mariti libertatem (scilicet aliud matrimonium ineundi) Paulo autem non clare dicente, interpretata sit solutionem conjugii ex causâ alia ab explicata a Christo, & sola excepta; quia tamen antiquo ecclesiæ usu sensum communem textus hujus firmatum credo, & textus capax est hujus sensus communis, ideo dicendum est, quod Dominus in evangelio non communem utrique conjugii, sed marito propriam tradidit libertatis legem: ut textus ipse manifeste dicit. Paulus autem communem utrique conjugii legem libertatis promulgat, auctoritate procul dubio divina: qua sola separari potest quod Deus conjunxit..... Paulus dico, ut communiter exponitur, quia (ut dictum est & textus sonat) Paulus non sonat solutionem conjugii."

Hic Cajetanus quidem admittit textum communiter exponi de solutione vinculi, sed simul asserit textum Pauli literaliter hoc non sonare, licet propter communem istam scholasticorum traditionem, quæ suo tempore jam aliquas ecclesiæ provincias invaserat, videatur admittere Dominum hanc potestatem solvendi matrimonium tantum dedisse marito propter fornicationem uxoris, quam Paulus concedit utrique conjugii; adeoque, ut salvet istam sententiam, & Paulum cum Domino conciliet, dubitanter magno conatu magnas nugas agit. Similis in eo adolescenti, qui propter reverentiam patris, præcepto patris, quod ipse non rectum putat, obsequi videtur: sed non sine murmuratione.

Que
lib
oia
autem

XXVII. Afferit adversarius quaestionem nostram in Tridentino agitatam non fuisse: immo tantum abesse, ut id ex historia concilii Tridentini constet, ut, si ex ea constare aliquid possit circa factum, de quo agitur, potius constet oppositum.

Quam solide id afferat, patebit ex sequentibus.

Refert Fra-Paolo in sua historia editionis Latinae de anno 1622. pag. 774. quaestiones matrimonium concernentes inter quatuor theologorum classes distributas fuisse: inter articulos autem ad disputandum propositos hunc tertium fuisse.

“ Licere repudiata uxore ex causa fornicationis cum alia matrimonium contrahere, vivente priore: & erroneum esse divortium facere ob aliam causam, quam fornicationis. ”

Hic articulus, qui generaliter assererat erroneum esse ob aliam, quam fornicationis causam, divortium facere, etiam casum Apostoli comprehendit; siquidem pater Soto, narrante Fra-Paolo, in secunda classe theologorum antesignanus, 17. Februarii 1563. super hoc articulo tertio primus verba fecerit; distinguens conjunctionem matrimonialem in tres partes, quoad vinculum, quoad cohabitationem, & quoad copulam carnalem, totidem constituens separationes. Dein multis verbis ostendens in praelato ecclesiastico auctoritatem esse conjunctos separandi quoad torum & mensam, sed addidit, firmum semper manere vinculum matrimoniale. Deinde, ut ait idem historicus, multum operae posuit in verbis S Pauli explicandis, qui marito fideli concedit, si uxor infidelis cum ipso cohabitare nolit, ut maneat separatus.

Nec contentus expositione vulgari matrimonium inter infideles non esse insolubile, adfirmabat insolubilitatem ejus esse de jure naturali, propter

Quid circa nostram quaestionem in Tridentino actum fuerit, examinatur, simulque Fra-Paolo ab objecto per adversarium mendacium vindicatur.

verba Adam a Salvatore nostro exposita, “& propter
 „ter consuetudinem ecclesie, in qua conjugati
 „infideles, cum baptizantur, matrimonium de
 „novo non contrahunt,” quorum tamen ma-
 trimonium non differt ab eo, quod ceteris est
 fidelibus.

Nec veritus dicere meliorem esse sensum Ca-
 jetani, quod illa etiam S. Pauli separatio fidelis
 ab infideli, non intelligatur quoad vinculum ma-
 trimoniale: atque rem esse a sancta synodo dili-
 genter considerandam.

Ecce ex mente Soto articulus propositus casum
 Apostoli involvebat.

Uterius hic reflectere juvat, quam sincerus
 fit dissertator, qui Fra-Paolo falsitatis convincere
 vult; fingens ipsum referre, quod P. Soto a vul-
 gata verborum Apostoli expositione recesserit,
 propter consuetudinem ecclesie; cum certum
 sit, quod, ut ait, saltem a tempore Gratiani con-
 stans ecclesie consuetudo fuerit (vult dicere ali-
 quorum in ecclesia) ut dum pars conversa, dis-
 cedente infideli, aliud volebat matrimonium ini-
 re, si nihil aliunde obstabat, permitteretur illud
 contrahere.

Simile enim quid nusquam in tota Fra-Paolo
 historia reperies, sed hoc tantum, quod matri-
 monium etiam inter infideles contractum insolu-
 bile esse probare voluerit ex consuetudine eccle-
 sie, *in qua, inquit, conjugati infideles, cum
 baptizantur, matrimonium de novo non contra-
 hunt.*

Agit itaque de casu, quo uterque conjugato-
 rum baptizatur, pro quo matrimonio ad consue-
 tudinem ecclesie provocat, qua constat, tales
 ad novum inter se matrimonium contrahendum
 non cogi; ex qua consuetudine inferre voluit, ma-
 trimonia infidelium esse insolubilia: nullo autem

modo ad hanc consuetudinem provocat, ut ex hac ostenderet in casu Apostoli parti conversæ non esse licitum aliud inire connubium. Hinc patet viros, in theologia apprimè doctos, nonnunquam falli posse.

Sed ad rem veniamus: ex dictis sufficienter constat de hac quæstione in Tridentino utrinque disputatum fuisse; neque enim quispiam sibi persuaderi patietur, omnes in eo concilio theologos ejusdem cum P. Soto sententiæ fuisse, nullosque ibidem extitisse, qui huic opinioni obloquuti essent: certe si adversarius P. Soto dicta audisset, obloqui non cessasset; & ejus assertum, ut scholasticæ saltem traditioni & praxi contrarium, traduxisset. Falso ergo supponit adversarius Fra-Paolo nullo modo referre de hac quæstione in Tridentino utrinque certatum fuisse.

Facile, ut adparet, hæc omnia, admitteret adversarius; sed veretur quam maxime inde sequi, inter patres Tridentini dubitatum fuisse num Innocentius III. in sua decretali non errasset. Quid sit de opinione dissertatoris circa hoc punctum, hoc equidem certum est, quod Innocentij III. decretalis non sit definitio ex cathedra: & cum verum sit quod hic Fra-Paolo refert de P. Soto, certum quoque est P. Soto non credidisse Innocentium III. in sua decretali non errasse.

Sed asserit adversarius fabulam esse, quam refert Fra-Paolo. Nemo nescit, inquit, testimonium ejus in iis, quæ ad concilium Tridentinum spectant, merito posse repelli.

Sint ista vera quoad ea, in quibus Pallavicinus ei contradixit: quod vero hoc punctum attingit, in quo adversarius eum mentitum esse & publico imposuisse contendit, alium apud Pallavicinum est silentium: ex quo silentio solidum nascitur argumentum, vera esse, quæ Fra-Paolo hic retulit,

Exclamat hic adversarius: P. Soto, tantus Thomista, & tanti faciens S. Thomæ doctrinam, deseruisset tam claram & apertam magistri sui sententiam, ut Cajetani ab ea recedentis opinioni sese conformaret.

In primis non diximus P. Soto propter auctoritatem Cajetani hanc suam priorem sententiam totaliter deseruisse; potuit namque, auctoritate Cajetani motus, dicere, quæ dixit, licet paulisper adhuc in sententia, quam ante docuerat, permaneret. Hic enim proprie non agitur de eo, quid senserit Cajetanus, quid P. Soto, & cum eo alii concilii theologi; sed de eo hic agitur, quid attentis omnibus convenienter circa hanc questionem a concilio statuendum esset: constat autem de hoc casu concilium nihil statuisse: ex quo inferre licet, patres Tridentinos, qui certe decretalem Innocentii III., traditionem illam scholasticam atque ecclesiæ praxin non ignorabant, tantum illas non fecisse, quam adversarius.

Solvitur
objectio,
quam ad-
versarius
ex S.
Thoma
petit.

Altera
objectio,
ex solu-
tione ma-
trimonii
rati per
professio-
nem reli-
giosam
petita,
discuti-
tur, sub-
tiliores
adversarii
cavilla-
tiones
enervan-
tur.

XXVIII. Quod S. Thomam attinet, hic ab Innocentio III. separari non debet; nam sicut ejusdem auctoritate in *cap. 6. de stat. monach.* motus est, ut voti solemnitis indispensabilitatem, ut loquuntur, assereret; ita ejusdem auctoritate in *cap. 7. de divort.* inductus est, ut crederet in casu Apostoli matrimonii vinculum solvi. Itaque, quæ quoad hos duos casus docuit S. Thomas, ad opinionem Innocentii III. referri debent, quæ si non subsistere probetur, nihil ex S. Thoma pro utroque hoc casu probari poterit. Nihil autem probare pro casu voti solemnitis putant multi; pari jure putamus & nos, cum rem non evincere pro casu Apostoli.

XXIX. Ceterum si ita est causa hominis cum uxore, qua veri specie dicere potuit Tridentinum anathema illis, qui matrimonium ratum ne-

gant per professionem solennem in religione adprobata dissolvi; cum non magis dissolvi illud possit, quod est indissolubile, quam fieri possit, quod est impossibile.

In primis, modo, quæ diximus de absoluta matrimonii insolubilitate, vera sint de matrimonio consummato, ruit omne, quod adversarii proferrunt pro sua sententia: vera autem esse de matrimonio consummato, manifeste ostendunt illa, quæ ante diximus.

Quod autem de matrimonio rato tantum dicitur, illius vinculum solvi per professionem; si illa quæstio absolute accipiatur, definita est in Tridentino: si vero rationes, quibus implicari solet, spectentur, admodum difficilis est.

Maldonatus *tract. de matrim. cap. 6.* tantum sibi facessere negotium difficultatem istam ait, ut ejusdem resolutionem se non videre adfirmet; nisi, inquit, aut concedatur matrimonium ratum & non consummatum non esse verum matrimonium & verum sacramentum: aut certe id ecclesiam existimasse; cum decreverit licere, post matrimonium ratum, conferre se ad religionem, altero conjuge invito, & licere alteri adire alias nuptias.

Loquamur sanius cum S. Thoma *supl. q. 61. a. 2. ad 2.* ubi ait: „ante carnalem copulam non esse omnino translatum corpus unius sub potestate alterius, *sed sub conditione*, si interea alter conjugum ad frugem melioris vitæ non convolet. „

Et vero, cum contractus matrimonii a Christo Domino sit elevatus ad rationem sacramenti, etiam ecclesiæ potestati, definiente Tridentino, subiectus est: potuit itaque ecclesia efficere, ut cuilibet mutæ corporum traditioni inesset conditio isthæc, nisi intra bimestre corpus istud sibi delegerit Deus,

Quæ conditio omni juri, omnibusque principiis quam maxime consentanea est; quid enim rationi congruentius, quam Deo vocanti ad sibi inserviendum in altiori statu, parendum esse, quando id fieri absque alterius detrimento potest? Porro ante carnalem commixtionem nullo modo conjugum corpora læduntur, sed integra consistunt. Ex quo nihil contra vinculi insolubilitatem, ubi matrimonium semel absolute subest, inferri potest.

Uterius hic observari potest: quod cum matrimonium natura sua perpetuum sit, directe ei adversetur separationis libertas. Itaque inter se pugnant, partem fidelem liberari a servitute, qua tenetur uxori, ut non possit ea vivente aliam ducere, & tamen nullo instanti liberam esse a matrimonio contracto. Quod enim aliam ducere non possit, nunquid ex eo est, quod primum matrimonium adhuc subsistat? Quomodo ergo dici potest, quod illo subsistente, in ejus libertate sit, ut aliud inire possit?

Absonum omnino est exemplum a professione religiosa petatum, ut ostendatur, quempiam a matrimonio non esse liberum, & tamen liberum esse ab obligatione in illo perpetuo permanendi: siquidem & illo casu, qui solenniter vult profiteri, ante professionem obligatus est perpetuo manendi in matrimonio contracto, si verum est ejus matrimonium esse absolutum & perfectum, prout velle videtur dissertator, sicut & ille, cum quo ecclesia in matrimonio rato dispensaret, item & ille, respectu cujus matrimonium consummatum dissolveret Deus. Quis homo sani cerebri dixerit talem ab obligatione, perpetuo manendi in matrimonio contracto, aliquo momento, matrimonio ejus subsistente, liberum fuisse? Quod ergo pars, quæ solenniter proficitur, liberetur ab

obligatione perpetuo manendi in matrimonio, inde est, quod tali casu solvatur vinculum matrimonii, vel potius, ut monuimus, quod tali casu, deficiente conditione, nunquam intelligatur fuisse matrimonium. Qui ergo somniant matrimonium absolutum & perfectum sine obligatione perpetuo in eo manendi, fingunt tale, quod in hoc rerum statu non existit.

XXX. Nonnullus jurista ex Apostolo ad *Roman.* 7. probaverat, non posse partem conversam ad secundas nuptias transire; quia generaliter & sine ulla exceptione dixit Apostolus: *vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro.* Jam vero in verbis scripturæ generaliter prolatis, non est facienda exceptio, quam ipsamet scripturæ non fecerit.

Dissertator retorquet argumentum, & ait: generaliter & sine exceptione pronuntiat Apostolus 1. ad *Corinth.* 7. si infidelis discedit, servituti non esse subjectum fratrem aut sororem in hujusmodi: ergo nec hoc dictum Apostoli licet restringere ad aliquam servitutis speciem, sed generaliter de omni servitute loqui intelligendus est.

Quam vitiosa sit hæc argumenti retorsio, facile intelliget quisquis noverit, exceptionem a lege ante generaliter lata, commoda interpretatione fore emolliendam, ut quam minime possit a sensu legis recedatur: cum ergo in casu Apostoli agatur de exceptione, ut vult dissertator, a lege ab initio a Deo conditore lata, verba Apostoli secundum se & independentem a lege considerari non debent, sed relative ad legem, cujus continent exceptionem; adeoque non immerito illa restringuntur ad illam servitutis speciem, quæ vere servitus est, seu ad officia conjugalia, ad quæ tenebatur pars fidelis vi matrimonii contracti; eo magis, quod verba Apostoli non fo-

Expenditur vitiosa dissertatoris solutio ad textum Apostoli ad *Rom.* 7.

De quo
1. ad
2. ad
3. ad
4. ad
5. ad
6. ad
7. ad
8. ad
9. ad
10. ad
11. ad
12. ad
13. ad
14. ad
15. ad
16. ad
17. ad
18. ad
19. ad
20. ad
21. ad
22. ad
23. ad
24. ad
25. ad
26. ad
27. ad
28. ad
29. ad
30. ad
31. ad
32. ad
33. ad
34. ad
35. ad
36. ad
37. ad
38. ad
39. ad
40. ad
41. ad
42. ad
43. ad
44. ad
45. ad
46. ad
47. ad
48. ad
49. ad
50. ad

nent solutionem vinculi, ut ait Cajetanus, suamque eo in casu obtineant veritatem.

De qua
servitutis
specie A-
postolus
I. ad Co-
rinth. cap.
7. v. 15.
agat, dif-
feritur.

XXXI. Diximus verba Apostoli merito restrin-
gi ad illam servitutis speciem, quæ vere servitus
est: neque enim vinculum matrimonii, quod
vinculum perpetui amoris est, quod & inter
Adam & Evam fuit in statu innocentia, recte
servitutem vocaveris: si ergo servitus dici de-
beat, illud est ratione tori & habitationis; mo-
re omnium gentium, quo qualiscunque obliga-
tio servitus vocatur.

Et vero distinctio illa non est inanis, mulie-
rem scilicet alligatam esse legi viri quoad vincu-
lum ad mortem usque, non subjectam autem quo-
ad torum & cohabitationem; neque etiam Judæis
istis temporibus incognita: siquidem Dominus
in evangelio de ea loquatur, & separatio, de qua
ibidem agit, licet generaliter expressa, tamen
juncta non erat cum libertate ad novas nuptias
convolandi: quidni idem de Paulo dicatur, dum
docet servituti obnoxium non esse fratrem aut
forem in casu desertionis, seu illud intelligen-
dum esse de separatione quoad torum, non quoad
vinculum? Ne sit contradictio inter verba ista:
uxor alligata est legi, quamdiu vivit vir ejus;
I. ad Corinth. 7. v. 39. & verba v. 15. *si infi-
delis discedit &c.*

De cetero, Apostolus nullam hic ponit excep-
tionem a lege, quam Deus ab initio tulit de in-
solubilitate matrimonii, sed tantummodo decla-
rat parti fideli fas esse, dum infidelis discedit,
ut vicissim recedat, eamque liberam esse a præ-
cepto, quod ipse dederat, ne volentem cohabi-
tare desereret. Seu, ut Ambrosius ait, tantum-
modo *culpam abstulit destituto.*

Ex quo
fonte ad-
versæ
sententiæ
fautores
opinio-
nem suam
hauferint
examina-
tur.

XXXII. Videamus jam quis fuerit Ambrosiaf-
ter ille, ad quem pro hoc negotio recurrere ne-
cesse est, ut fontem erroris indicemus. Nominæ

hoc intelligimus auctorem, qui commentaria scripsit in 13. priores D. Pauli epistolas, quæ olim multis seculis S. Ambrosio attributa fuerunt. Recte monent Benedictini, ex his commentariis, quæ ad calcem operum S. Ambrosii ediderunt, jam inde a seculo nono Hincmarum Lugdunensem, concilium Aquisgranense tertium, Amalarium & plures alios, multa S. Ambrosii nomine protulisse.

Hoc opus etiam pro Ambrosiano admissum fuit a Gratiano, Petro Lombardo, Hugone a S. Victore &c. At cum hæc uniuersalis opinio Erasmo, Turriano, aliisque non usque adeo certa visa esset, illam deinceps, re penitus examinata, uno calculo omnes proseripsere, & merito. Si quis videre velit multiplices errores ab eo auctore adfertos, legat, quæ de hoc Benedictini habent in monito ad hæc commentaria præmissio.

Communior quidem opinio commentaria hæc adscribit Hilario Romanæ ecclesiæ diacono, qui Luciferiano schismati adhæsit; quod si verum est, oportet, ut hæc commentaria scripserit ante annum 384., de ecclesia enim *in epist. 1. ad Timoth. cap. 3. v. 14. & 15. ait: cujus hodie rector est Damasus*. Damasus autem anno 384. obiit.

Hanc tamen opinionem non leuia premunt incommoda, quæ Benedictini in citato loco exponunt, quæ talia sunt, ut in ætatem Damaso multo posteriorem hoc opus rejiciant, verba illa: *cujus hodie rector est Damasus*, interpolatori attribuentes, & opus illud, modo unius & ejusdem manus sit, incerto & ignoto auctori, nescio cui tenebrioni, tali tamen, qui seculo octavo posterior non sit, gravissimis rationibus moti vindicantes.

Cum itaque Ambrosiastri ætas seculo octavo posterior non sit, & jam a seculo nono ejus

commentaria ab ævi illius scriptoribus, facile nominis similitudine deceptis, D. Ambrosio attributa fuerint, mirum non est, auctores scholasticos, aliosque, qui fontes ipsos non consulabant, & studio critices, quo genuina a supposititiis fecerantur, destituti erant, Ambrosiastrum in hoc puncto errantem sequutos fuisse, tuto se pede incedere putantes, eo quod tenebrionis hujus opinionem genuinam D. Ambrosii sententiam esse existimarent. Id certe fecerunt Hugo a S. Victore & P. Lombardus, uti ex verbis eorum, cum Ambrosiastri verbis collatis, satis videre est. Quod ut probemus, verba Ambrosiastri ad 1. *ad Corint.* 7, v. 15. hic subjicimus.

„ Non ratum est matrimonium, quod sine devotione est, ac per hoc non est peccatum ei, qui dimittitur propter Deum, si alii se junxerit: contumelia enim Creatoris solvit jus matrimonii circa eum, qui relinquitur, ne accusetur alii copulatus. Infidelis autem discedens & in Deum & in matrimonium peccare dignoscitur, quia noluit sub Dei devotione habere conjugium. Itaque non est ei fides servanda conjugii, quia ideo recessit, ne audiret auctorem esse Christianorum Deum conjugii.

Notantur ineptiæ Hugoris a S. Victore, simulque ostenditur adversarium ab hoc suo Augustino dissentire.

XXXIII. Hugo autem a S. Victore, quem lepide admodum dissertator sui seculi, id est XII., Augustinum vocat, manifeste ad Ambrosiastri verba alludit.

Ut exotica novi istius tenebrosi seculi Augustini doctrina integrè ab omnibus notari possit, sequentia ejus verba ex *Lib. II. de sacram. fid. part. XI. cap. 13.* hic subjicimus.

„ Ad hunc modum dimisso propter Deum non est peccatum, si alii adjungitur. Injuria nempe Creatoris solvit jus matrimonii. *Si infidelis discedit, discedat.* Non est subditus servituti,

21 vituti frater in hujusmodi, servituti subjectus
 22 esset, si vel traheretur invitus, vel teneretur
 23 non voluntarius. Nihil illi debet, sive disce-
 24 dat sive maneat: perdidit jus suum, qui Crea-
 25 tori injuriam fecit. Si ergo discedit infidelis,
 26 discedat: nihil ad nos: non cogitur fidelis
 27 quasi aliquo debito obligatus, aut sequi disce-
 28 dentem, aut sustinere contemnentem. Non
 29 est subjectus servituti, liber est, ut faciat quod
 30 vult, tantum in Domino: ducat uxorem, si
 31 vir ille est; si femina est, nubat. Quam vult
 32 societatem eligat, non jam tenetur debito prior-
 33 ris societatis, cujus jus solutum est, propter in-
 34 juriam Creatoris. Quæ videlicet injuria Crea-
 35 toris non solum tunc excusat fidelem, quan-
 36 do ab infideli propter Deum dimissus alteri
 37 sine culpa conjungitur, sed tunc etiam excu-
 38 sat, quando ipse fidelis magis societatem fide-
 39 lem eligens (*hanc doctrinam dissertator non*
 40 *admittit*) infidelem quidem cohabitare volen-
 41 tem, sed fidem recipere renuentem, Christi-
 42 ana devotione detestatur (*pulchra profecto de-*
 43 *votio*) sive enim discedat, sive manere eligat
 44 infidelis, nihil debet illi, qui fidelis factus est.
 45 Nemo illum cogere potest, quin faciat quod
 46 velit. Injuria Creatoris solvit jus matrimonii.
 47 Tædet nos ceteras ejus eo in loco ineptias ad-
 48 ferre. Unam adhuc adduxisse juvabit. Quærit,
 49 quid dicendum sit, si infidelis, Christianus ef-
 50 fectus, uxorem, quam prius habuit, *fidei li-*
 51 *bertate*, ut ait, dereliquit, & aliam duxit; tum
 52 prior, se spretam videns, alteri adulterino nexu
 53 se alligavit, postea autem & ipsa ad fidem veniat,
 54 & ab ecclesia, quia se continere non potest,
 55 petat, ut aut priorem virum recipiat, aut alteri
 56 nubere concedatur? Et propositis quibusdam
 57 dubitandi rationibus, concludit his verbis: *U*

58 *Ubi dicitur infidelis non cogitur fidelem sequi*

berata videtur mulier hæc, postquam fidem percepit, & sacramentum libertatis & novitatis induit, ut deinceps prioris copulæ debito non teneatur. Justum est enim, ut quam injuria Creatoris alligavit, reverentia nunc & fides ejus absolvat. Propter hoc non prohibet ecclesia ejusmodi, si continentiam servare noluerint, cum aliis matrimonio copulari.

Premiserat autem has rationes: tum quia alioquin scandalizaretur mulier illa, & aliæ mulieres, in eodem casu existentes, hoc cognito, ad fidem Christianam venire pertimescerent. Sic in hac sententia fieri posset, ut eadem mulier, spatio trium dierum, tres in vivis viros haberet. Ecce quid apud hominem istum possit favor fidei. Cetera hujus Augustini ejusdem farinæ dicta omittimus, ne alioquin volumen nostrum nimium excreceret.

Vide adhuc, si lubet, aliud specimen viri hujus adeo eminentis doctrinæ. *Lib. II. part. XI. de sacram. fid. cap. 14.*

Ambrosiastrum
P. Lombardo
fucum fecisse
vincitur.

XXXIV. Nunc ad P. Lombardum descendamus. Hic in *epist. 1. ad Corinth. cap. 7. n. 15.* ait: "quod si infidelis discedit &c. quasi dicat: fidelis non dimittat infidelem consentientem habitare. Quod si infidelis, vir vel mulier, discedit, odio fidei, discedat, non pro eo fidem fidelis deferat. Eo enim modo mulier infidelis rectissime dimittitur, si viro suo dicat, non ero uxor tua, nisi mihi de latrocinio divitias congeras, nisi solita lenocinia exerceas, & hujusmodi. Tunc ille, cui hoc uxor dicit, si veraciter Christianus est, plus tenebitur amore divinæ gratiæ, quam carnis uxoriæ, & membrum, quod cum scandalizat, fortiter amputat. *Non est enim*, quasi dicat, ideo dico discedat, *non est enim servituti subiectus frater fidelis aut soror in hujusmodi*, scilicet in cohabitatione, & in aliis talibus, id est, non cogitur fidelis sequi infidelem odio fidei

„ discedentem..... non est enim ratum matrimo-
 „ nium, quod sine Dei devotione est, & ideo non
 „ est peccatum ei, qui dimittitur propter Deum, si
 „ alii se copulaverit. Contumelia enim Creatoris
 „ solvit jus matrimonii circa eum, qui relinquitur,
 „ ne accusetur alii copulatus, infidelis autem dis-
 „ cedens & in Deum & in matrimonium peccat.
 „ Itaque non est fides servanda conjugii, qui ideo
 „ recessit, ne audiret nomen Christi. „ Eadem re-
 „ fert lib. 4. dist. 39.

Ex quo videre licet, hunc sententiarum ma-
 giftrum, integram, paucis mutatis, Ambrosiastri
 textum, quem Ambrosii esse expresse ait, refer-
 re; ut certum sit eum ex nullo alio, quam ex
 Ambrosiastro, turbidam illam doctrinam hausisse.

Quod plus est, ei, qui attente verba Lom-
 bardi perspexerit, dubium nullum esse poterit,
 quin, nisi prætenfus ille Ambrosius ei fucum fe-
 cisset, omnino nobiscum sensisset: eodem enim
 modo verba Apostoli: *non est subjectus frater
 aut soror servituri in hujusmodi*, interpretatur
 Lombardus, prout ea interpretanda esse cum Au-
 gustino diximus: *in hujusmodi*, inquit, *scilicet
 in cohabitatione & in aliis talibus, id est non cogi-
 tur fidelis sequi infidelem odio fidei discedentem.*

XXXV. Quod Gratianum spectat, prætermi-
 timus ea, quæ de suo adduxit c. 28. q. 1., ubi
 inquit an conjugium sit inter infideles? Illic
 lector inveniet hujus viri ratiocinia omnino ri-
 dicula.

Ex eodem
 impuro
 fonte
 Gracia-
 num suam
 doctri-
 nam hau-
 sisse, pro-
 batur:
 aliique
 ejus er-
 rores
 pertrin-
 guntur.

Pro re nostra autem juvat citare illa, quæ habet
 c. 28. q. 2., ubi quæstionem examinat, cum le-
 gitimum sit inter infideles matrimonium, an li-
 ceat uxore vivente aliam ducere? Et ait: „ quod
 „ vero uxore vivente alteram ducere non possit,
 „ testatur scriptura dicens: *alioquin si discedi-*
 „ *tis ab invicem, & volentes cohabitare dimit-*

„ *titis, & aliis vos copulaveritis, adulteri eritis, & filii vestri, qui postea nascentur, erunt immundi, id est spurii.*

Hic vir ille eruditus citat scripturam, quæ tamen verba nullibi in ea reperiuntur, sed illa habet Ambrosiafter *ad 1. ad Corinth. cap. 7. v. 14.*

Pergit id probare ex canone concilii Meldensis, qui certo pro nobis probat; en verba: *si quis habuerit uxorem virginem ante baptismum, vivente illa post baptismum, alteram habere non potest. Crimina enim in baptismo solvuntur, non conjugia.* Tum textum Ambrosiaftri, quem D. Gregorii esse credebat, sibi opponit hoc modo: „

„ Gregorius autem contra testatur, dicens: si „ infidelis discedit odio Christianæ fidei, discedat. Non est enim frater aut soror subjectus servituti in hujusmodi. Non est enim dimisso peccatum propter Deum, si alii se copulaverit. „ Contumelia quippe Creatoris solvit jus matrimonii circa eum, qui relinquitur. Infidelis autem discedens, & in Deum peccat & in matrimonium: nec est ei fides servanda conjugii, qui propterea discedit, ne audiret, Christum „ Deum esse Christianorum conjugiorum. „

Hac spuria auctoritate sibi proposita, ut suum Pseudo-Gregorium componeret cum canone præcitato concilii Meldensis, pergit: „ hic distinguendum est: aliud esse dimittere volentem cohabitare, atque aliud discedentem non sequi. „ Volentem enim cohabitare licet quidem dimittere, sed non ea vivente aliam superducere: „ discedentem vero sequi non oportet, & ea vivente aliam ducere licet. Verum hoc non nisi de „ his intelligendum est, qui in infidelitate copulati sunt. Ceterum si ad fidem uterque conversus est, vel si uterque fidelis matrimonio junctus est, & procedente tempore alter eorum a

„fide discesserit, & odio fidei conjugem dereliquerit, derelictus discedentem non comitabitur: non tamen illa vivente alteram ducere poterit.“

XXXVI. Cujus ratiocinii hanc adjicit rationem: *quia ratum conjugium fuerat inter eos, quod nullo modo solvi potest.*

Inepta
Gratiani
ratio
notatur.

Hic rursus manifestum est, Gratianum hanc doctrinam ex Ambrosiastro hausisse, seu ex illo fundamentum suæ thesisi sumpsisse.

Quod vero rationem ejus attinet, in qua & alii scholastici se fundant, scilicet, quod matrimonium infidelium sit quidem verum sed non ratum, neque totam suam huc usque habeat firmitatem, sed tantummodo propter susceptum baptismum ratum & insolubile efficitur, nulla ratione nobis probatur: cum certum sit insolubilitatem matrimonii ab auctore naturæ provenire.

Deinde, si rem ipsam, siue istorum vocabulorum usum *Legitimum & Ratum* spectemus, ineptum nobis adparet tam magnum inter legitimum & ratum discrimen, quoniam justum non est, vel id ratum non habere, quod sit legitimum, vel ratum id habere, quod sit illegitimum.

Ulterius, si infideli discedente possit fidelis aliam ducere, quia matrimonium inter infideles non sit ratum, cur non itidem volunt, licere etiam aliam ducere, si, qui fidelis factus est, infidelem volentem cohabitare dimittat? Cur utroque converso, alterutro postea apostante, magis incipit esse ratum, quam si unus tantum convertatur? Semper enim inter infideles fuerit contractum, non ratum matrimonium, siue infideles manserint, siue alter postea, siue uterque fidelis fiat.

Sed dicunt: Apostolus de hoc solo casu loquitur, ubi infidelis discedit odio fidei, & non de aliis.

Si hoc ita sit, ineptissima est eorum ratio, si-

quidem tunc fidelis ab infideli desertus idcirco non liber erit, ut ad aliud conjugium transire possit, quia suapte natura non esset ratum matrimonium, sed potius, quoniam infideli datam fidem frangente, iniquum esset fidelem luere alieni criminis pœnam, quod volunt hæretici.

Gratiani errores contra ecclesiæ consuetudinem & SS. patrum auctoritatem potuisse invalescere, demonstratur, simulque varia dissertatoris argumenta, mediante retorsione, solvuntur.

XXXVII. Ceteros Gratiani errores innumeros omittimus: de his plena manu egit vir doctissimus Antonius Augustinus *dial. de emendat. Gratiani*. Obiter hic notemus: Gratiani farraginem occasionem dedisse mutandæ antiquæ disciplinæ ecclesiasticæ, & novæ, ex falsis Isidori mercibus desumptæ, substituendi. Proinde & nos hic quærimus: quomodo fieri potuerit, ut theologi, interpretes & canonistæ, tantam auctoritatem tribuerint operi hujus Gratiani, hominis privati, quod crassimis scatebat erroribus? Quomodo unice innixi huic operi, ex spurii Isidori mercibus pro magna parte conflato, deseruerunt veterem ecclesiæ disciplinam, in scriptis patrum & canonibus conciliorum ipsis propositam? Hanc tamen ipsos, maxime a tempore publicatæ hujus farraginis, deseruisse, novamque induxisse, apud omnes eruditiores res est tam certa, ut probari non debeat. Quomodo adversus istum monachum non insurrexerunt tanquam purum novatorem, novam disciplinam, ex quisquiliis Isidori excerptam, antiquæ substituentem? Quomodo sine turba potuit in ecclesiam introduci nova illa disciplina? Quomodo illam & reipublicæ & nervo disciplinæ ecclesiasticæ perniciosam non damnarunt summi pontifices, quibus ceteroqui cura fuit tot propositiones minus perniciosas damnandi? Sed quid dico, non damnarunt? Quomodo illam promoverunt & sequuti sunt? Plus dico: quomodo non tantum errores, quos Gratianus habebat, sequuti sunt, sed & glossatorum

errores, Gratianæis adhuc pejores, suos fecerunt? Quomodo, non dicam a Gratiani tantum, sed vel a Nicolai I. tempore, id est a seculo IX., spurias decretales urserunt summi pontifices, & tanto circa disciplinam errore ecclesiam, ad minus usque ad seculum XVI., involverunt? Quid, quod nequidem tunc, quando Gratiani correctionem triginta quinque eruditissimis viris tres successively pontifices commiserunt, falsi & spurii textus nota censoria perstricti fuerint, ut ita, etiam post laborem correctorum Romanorum, spuria a genuinis discernendi labor superfit? Id vel ipse Gratiani textus, *c. 28. q. 2. c. 2.*, de quo inter nos & adversarium est controversia, luculenter evincit. Gratianus enim, ut probaret, licere fideli in casu Apostoli aliam ducere uxorem, Ambrosiastri textum adducit, eum Gregorio per errorem adscribens. Ad hunc textum autem, ex impuro hoc fonte desumptum, monent correctores Romani: *hæc non sunt inventa apud B. Gregorium: sed apud B. Ambrosium ad cap. 7. 1. Corinthiorum eadem fere leguntur plenius atque aptius exposita.* Ex quibus constat, quod non vero auctori, Ambrosiastro nempe, sed D. Ambrosio spurium hunc textum adscripserint correctores.

Profecto fierine potest, ut in re tam gravi, ruina nempe antiquæ disciplinæ ecclesiasticæ, altum adeo dormierint omnes episcopi, pastores, & theologi, ut simul ac supposititia hæc codici Gratiani reperiebantur inserta, vix ullus, in tanto eorum numero, fuerit repertus, cui curæ fuerit acceptam a majoribus, patribus nempe & conciliorum canonibus, ecclesiasticæ disciplinæ traditionem, adversus novitiam hanc, *heri natam*, & mediante inconcinno hoc Gratiani opere quotidie magis & magis invalescentem, disci-

plinam propugnare, antiquam & optimam ecclesie praxin adversus novos hos insultus defendere? Vix ullus tamen est inventus, qui antiquam disciplinam, post evulgatam hanc Gratiani farraginem, huic novae opponeret, aut illam, tanquam patrum sensui & primitivae ecclesie praxi contrariam, argueret.

Nullas haec universalis, ut ita dicam, mutatio, in ecclesia excitavit turbas, utcumque talis sit, qualem eam praedicamus, sed tranquille illibatam auctoritatem Gratianus retinuit usque ad seculum XVI.

Signum proinde evidens est, longe majorem patrum sensui & ecclesiasticae consuetudini contrariam disciplinam sine turbis, sine oppositione in ecclesiam induci posse, quam ea, ad quam, ut respondeamus, nos provocat dissertator.

Ostenditur Innocentium III. fere semper Gratianum & glossatores pro norma decidendi adsumpsisse.

XXXVIII Qui tandem fieri potuit, ut ipse Innocentius III., ceteroquin pius, & pro temporum illorum barbarie doctissimus, fere in omnibus Gratiani doctrinam sequutus fuerit? Quod si quis de eo dubitet, consulat *cap. 7. § de his, quae fiunt a praelat.*, ubi provocat ad *C. 16. q. 1. c. 68. & C. 12. q. 2. c. 12.* item consulat *cap. 40. § de sent. excomm.*, ubi provocat ad *C. 11. q. 3. c. 4.*: item *cap. 11. § de renunt.*, ubi provocat ad *C. 7. q. 1. c. 45.*: item *cap. 13. § de judic.*, ubi provocat ad *C. 11. q. 1. c. 35. & 37.*: item *cap. 20. § de elect.*, ubi provocat ad *D. 56. c. 1. 3. 5. 8. 11. 12. & 13.*: consulat etiam *cap. 12. § de for. compet.*, *cap. 12. § de sent. & re judic.*, *cap. 12. § de reb. eccles. non alien.*, *cap. 9. § de donat.*, *cap. 15. § de testam.*, *cap. 7. § de vot. & vot. redempt.*, *cap. 3. § de bapt.*, *cap. 2. § de observat. jejun.*, *cap. 6. § de immun. eccles.*, *cap. 6. § de eo, qui duxit in matrim.*, *cap. 12. § de haeret. & cap. 30. § de sent. excomm.*

Sed hæc ex multis pauca selegisse sufficiat, ut li-
queat, quam solite, & fere semper Innocentius
III. Gratiani opus, & glossatorum errores, in
quibus pascebatur, pro norma decidendi ad-
sumpserit.

XXXIX. Sed operæ pretium est examinare
cap. 7. § de divort., quod ex Innocentio nobis
opposuit adversarius, & scrupulose ostendere,
unde hic pontifex hanc doctrinam hauserit.

Scripta est hæc decretalis anno 1199. ad epis-
copum Ferrariensem, qui pontificem consuluerat,
an altero conjugum ad hæresin transeunte, is,
qui relinquitur, ad secunda vota possit convo-
lare.

Pontifex distinguendum putat, *licet*, inquit,
quidam prædecessor aliter sensisse videatur.

Primo hic quaeritur, quis sit ille prædecessor,
qui aliter sensisse videtur, & in quo hic aliter sen-
serit? Sunt nonnulli, qui volunt, Innocentium III.
hic designare decretalem Urbani III., cujus frag-
mentum exhibet *cap. 6. § de divort.*: sed cum ex
ea non constet Urbanum III. quidpiam respondi-
se quoad vinculum matrimonii, exinde non ad-
paret eum aliter sensisse.

Non desunt, qui docent, Innocentium III. hic
respicere ad decretalem Cælestini III., cujus
fragmentum exhibet *cap. 1. § de convers. in-
fidel.*: verum cum Cælestinus III. vel in hoc
ipso fragmento ad errores Gratiani provocet, &
in hac ipsa nostra quaestione cum Gratiano & In-
nocentio III. sentiat, dici nequit Innocentium
eum tanquam a se dissentientem traducere.

Sunt & alii, qui putant, Innocentium III. designare
voluisse Innocentium I., ex cujus epistola 22. Gra-
tianus fragmentum adfert *C. 28. q. 1. c. 1.*, ubi
hic pontifex clare docet; post baptismum manere
conjugium, quod ante fuerat, neque licere con-

Examina-
tur Inno-
centii III.
decisio
in *cap. 7.*
*§ de di-
vort.* &
hanc
unice
Gratiano
erranti
super-
structam
esse, ad
oculum
demon-
stratur.

jugem propterea dimittere, probat ex his Christi Domini verbis, *quod Deus conjunxit, homo non separet.*

Teste itaque Innocentio III. aliter sensisse videtur Innocentius I. ; multum proinde abest, ut eum nunquam errare posse crediderit, quod tamen asserere crimen est apud disertatorem.

Sed pergamus distinguere cum Innocentio III. :
 „ an ex duobus infidelibus alter ad fidem catholicam convertatur, vel ex duobus fidelibus alter labatur in hæresim, vel decadat in gentilitatis errorem. Si enim alter infidelium conjugum ad fidem catholicam convertatur, altero vel nullo modo, vel non sine blasphemia divini nominis,
 „ VEL UT EUM PERTRAHAT AD MORTALE PECCATUM, ei cohabitare volente, qui relinquitur,
 „ ad secunda, si voluerit, vota transibit. „

Dubitare hic liceat an adversarius idem cum Innocentio III. sentiat? Nam juxta hunc pontificem, quamvis infidelis absque blasphemia divini nominis consentiat conjugii converso cohabitare, modo tamen id agat, ut conversum ad mortale peccatum pertrahat, verbi gratia, ut latrocinia exercent, liberum erit converso ad secunda vota transire.

Et an similiter admittat sequens Innocentii ratiocinium huic casui adplicari posse? Et in hoc
 „ casu intelligimus, quod ait Apostolus: *si infidelis discedit, discedat. Frater enim vel soror non est servituti subjeetus in hujusmodi* ET
 „ CANONEM, IN QUO DICITUR, QUOD
 „ CONTUMELIA CREATORIS SOLVIT
 „ JUS MATRIMONII CIRCA EUM, QUI
 „ RELINQUITUR. „

Si hoc dixerit disertator, Innocentium III., si ipsi placeat, cum Augustino componat. Si vero in eo ab Innocentii III. doctrina recedat, digne-

8. *de divort.* in qua rursus ad suum Gratianum provocat.

Argumento ab absurdo petito monstratur vanam esse iactationem eorum, qui contrariam nostram sententiam præsentem cuiusdam apostolicæ traditionis subnixam esse contendunt.

XL. Itaque, quod in uno ardelione ortum habuit, quod dein ab aliquibus ejusdem commatis viris creditum fuit, ac etiam ab uno alterove pontifice ex errore, ut verum, adsumptum fuit, quodque deinceps turba scholasticorum sine examine, & quandoque non sine absurdis sequelis, docuit, atque etiam in aliquibus ecclesiæ provinciis ad praxin deductum fuit, ab apostolica traditione descendere dici nequit: alias, immo & majori jure, ad communem totius ecclesiæ sensum & doctrinam spectare dici poterit novitia ista doctrina, quæ pontifici imperium aliquod in regna, in principum ac regum temporalia tribuit. An forte hæc opinio minus in decretalibus Innocentii III. aliorumque pontificum stabilita reperitur, quam altera? An minus ad praxin deducta? An minus a scholasticis adserta? Legantur pro hæc *cap. 34. de elect., cap. 13. de Judic., cap. 6. de majorit. & obed., cap. 10. & 13. de hæret.*, qui textus sunt Innocentii III. Item *cap. 2. de supp. neglig. prælat. in 6., cap. 2. de sent. & re judic. in 6.*, qui textus sunt Innocentii IV. *Clement. 1. de jurejur., Extrav. unam sanctam, 1. int. comm. de major. & obed. & cap. un. de infulis novi orbis in 7. decretal.*, quod est Alexandri VI.

Quam felix populus, quam felices reges, quod hujus sententiæ patroni non omnes cathedram Moysis ascenderint? Quis enim ignorat quantas turbas, quanta mala, hoc aliquorum delirium in ecclesiam & rempublicam invexerit.

Ceterum ea, quæ huc usque diximus, non eo fine dicta sunt, ut pontifices aliosque, quos omnes plurimum veneramus, qui in prædictis sententiam Gratiani sequuti sunt, de mala fide accusemus, cum probe sciamus, ea omnia

bona fide ab ipsis dicta esse, & errores illi, quos tum ex falsis decretalibus, tum ex aliis obscuris & ignotis auctoribus hauserunt, potius vitio temporum quam hominum sint attribuendi, cum eo tempore vixerint, quo deerant media, falsa & supposititia a genuinis fecernendi.

XLI. Pro coronide adjicimus argumentum, quod a Græcis schismaticis peti potest, quod tale est: si, qui modo in schismate Græcorum versantur, eandem nobiscum de casu Apostoli sequantur opinionem, sententia nostra obtinebit certitudinis gradum, ut ei amplius contradici non poterit: siquidem certum fit, quod eam ex ecclesiæ Romanæ praxi, qualis extitit ab Innocentii III. tempore, non mutuaverint; cum jam ab ejus communione recesserant, & alia praxis ab illo tempore in aliquibus ecclesiis, ecclesiæ Romanæ unitis, obtineret: ergo illam suam doctrinam & praxin ex doctrina, hac ecclesiæ Romanæ praxi diu anteriore, sive ab apostolica traditione hausisse dicendi sunt: quod si ita est; sequitur, quod primis octo ecclesiæ seculis præterita verborum Apostoli interpretatio in ea ignota fuerit, adeoque eandem ex spurio fonte, quem jam indicavimus, ortum habuisse. Quod autem Græci ejusdem in hac re nobiscum sint sententiæ, in facto verum ponimus. Id patet imprimis ex eo, quod tenaciter Imp. Græcorum legibus semper inhæserint, uti constat ex Constantino Harmenopulo judice Thessalonicensi, qui circa annum 1140. floruit, in *promptuar. jur. lib. 4. tit. 12.* & Matthæo monacho seu Blastere, qui anno 1335. claruit, cujus *matrimonialia* tradit Leunclavius in *jure Græco-Rom. P. 1. lib. 8.*, quæ tamen leges, ut ante diximus, casus Apostoli non meminerunt.

Patet etiam ex eo, quod hæretici, qui in casu

Ultimum
pro nos-
tra sen-
tentia ar-
gumen-
tum ex
praxi
Græco-
rum
schisma-
ticorum
desumi-
tur.

fornicationis cum Græcis sentiunt & ad eos provocant, nullibi tamen pro casu malitiosæ defertionis, qui casum Apostoli involvit, & in quo cum disertatore sentiunt, stabiliendo, ad Græcos recursum habeant. Patet quoque ex concilio Venetico, habito anno 465., in quo declaratur fornicationem solvere vinculum matrimonii: nulla tamen mentio fit de casu Apostoli.

Quod si adversarius aliquis contrarium evicerit, argumentum pro opinione sua protulisse videbitur.

Epilogus,
in quo
diserta-
toris
procæ-
mium
discuti-
tur.

XLII. Sed tempus est, ut etiam aliquid dicamus ad præcæmium disertatoris.

Etenim veretur ibidem adversarius novitatem hanc, ut ipse ait, contra ecclesiæ Romanæ sensum & praxin introductam, natam esse excitare in ecclesia turbas, ac parere infelices exitus quam plurimos; quemadmodum, inquit, contigit, dum contra communem ecclesiæ morem viri nonnulli, etiam sanctitate & doctrina celeberrimi, novam praxin inducere conati sunt, dum ab hæresi revertentes absque baptismatis reiteratione suscipere nollent.

Sed quod adversarius hic veretur, Augustinus non est veritus in exemplo ab ipso adducto: neque enim legitur quod S. Augustinus S. Cyprianum accusaverit, vel etiam cum ipso sentientes, quod causa essent tantarum in ecclesia turbarum: sed contra, S. Cyprianum excusat, quod ea, quam ipsi objecerat S. Stephanus pontifex ecclesiæ suæ traditionem, talis ac tanta non esset, qua talis, scilicet S. Cypriani anima, moveretur: immo & Augustinus asserit, nec se rationibus S. Stephani motum fuisse, neque etiamnum moveri, nisi quæstio illa in aliquo concilio generali, seu iudicio aliquo infallibili, eliquata atque decisa fuisset. Fuit autem hoc factum in Nicæno Concilio. **AA**

idem futurum fit de præfenti quæftione, eventum expectabimus.

Sed & hæc comparatio, quam hic adverfarius inffituit, nimis ridicula eft, ut quis ea moveretur. Agebatur in cafu Cypriani de æterna falute iftorum hominum, de valore fcilicet baptifimi ab hæretico collati, quæ quæftio ad fidem reduci poterat, licet Stephanum inter & Cyprianum ut disciplinæ tractata fuerit: hic vero agitur de aliquot Judæis, vel aliis infidelibus, ad continentiam regulas reducendis; quod ad fidem, quæ per dilectionem operatur, converfis perfacile eft; fi quidem illi continentiam donum impetrabunt, fi illud, prout decet, a Deo petierint. Et cafus hic adeo rarus fit, ut Van Espen *part. 2. fecl. 1. tit. 15. cap. 1. n. 6.* dicat: *porro cum rarus circa hujusmodi matrimonii diffolutionem cafus incidat, plura dicere neceffe non eft: feu eum ferio examine dignum non judicaverit, licet iftius videatur effe fententiæ, contentus rem hanc ad communes commentatores remittere.*

Hæc, pro modo præfentis inffituti dixiffe fufficiat: neque enim neceffe videtur, ut ulteriori differtatione prelum fatigemus.

Quod bonum eft tenete. I. *ad Theffal. cap. 5. v. 21.*

AD MAJOREM DEI GLORIAM.

APPROBATIO CENSORIS REGII.

Hanc dissertationem attentam
mente perlegi, nec quidquam
a fide devium, nec juribus maje-
statis, nec patriæ legibus contra-
rium, nec a bonis moribus disso-
num inveni: quapropter typis man-
dari posse censeo.

Dabam Bruxellis 18. Januarii

1771.

F. R. DE BERG
facræ suæ Cæs. reg.
ac apost. majest. in
Brab. subst. proc. reg.
ac regius librorum
censor.